

Seleucia

Sayı X - 2020

Olba Kazısı Serisi

Seleucia X

Olba Kazısı Serisi

Seleucia, uluslararası hakemli dergidir ve her yıl Mayıs ayında bir sayı olarak basılır. Yollanan çalışmalar, belirtilen yazım kurallarına uygunsa yayınlanır, çalışması yayınlanan her yazar, çalışmanın baskı olarak yayınlanmasını kabul etmiş ve telif haklarını Seleucia yayınına devretmiş sayılır. Seleucia kopya edilemez ancak dipnot referans gösterilerek yayınlarda kullanılabilir.

Seleucia Dergisi, Sayı IV - 2014'den itibaren ULAKBİM'de taranmaktadır.

Editörler

Emel Erten
Diane Favro
Fikret Yegül
Murat Özyıldırım (Baş Editör)

Bilim Kurulu

Prof. Dr. Halit Çal
Prof. Dr. Çiğdem Dürüşken
Prof. Dr. Efrumiye Ertekin
Prof. Dr. Emel Erten
Prof. Dr. Diane Favro
Prof. Dr. Turhan Kaçar
Prof. Dr. Sedef Çokay Kepçe
Prof. Dr. Gülgün Köroğlu
Prof. Dr. Erendiz Özbayoğlu
Prof. Dr. Harun Taşkiran
Prof. Dr. Ceren Ünal
Prof. Dr. Fikret K. Yegül
Doç. Dr. Merih Ereğ
Doç. Dr. Deniz Kaplan
Doç. Dr. Fikret Özbay
Doç. Dr. Sema Sandalcı
Dr. Öğr. Üyesi Safiye Aydın
Dr. Öğr. Üyesi Figen Çevirici Coşkun
Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin Murat Özgen
Dr. Öğr. Üyesi Muammer Ulutürk
Dr. Öğr. Üyesi Yavuz Yegün
Dr. Vujadin Ivanisevic

Seleucia
Olba Kazısı Serisi
Sayı: 10

ISSN: 2148-4120

Kapak Tasarımı

Tuna Akçay

Yazışma Adresi

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım
Mersin Üniversitesi Fen - Edebiyat Fakültesi
Arkeoloji Bölümü, Çiftlikköy Kampüsü, 33343,
Mersin - Türkiye
Tel: 00 90 324 361 00 01 - 4735
E – posta: muratozyildirim@mersin.edu.tr

Adres

Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67
Sertifika no: 20193
www.bilginkultursanat.com
e-mail: bilginkultursanat@gmail.com

Baskı

Parkur Form Ofset Matbaacılık
Merkez San. Sit. 1341. Cad. No: 45
İvedik OSB, Yenimahalle - Ankara
Sertifika No: 42235

Dağıtım

Bilgin Kültür Sanat Şti. Ltd.
Selanik 2 Cad. 68/4 Kızılay - Ankara
Tel: 0312 419 85 67

Seleucia | Sayı 10 | Mayıs 2020

Artemis Tapınağı ve Altın Sardes'in Kraliçeleri
Queenly Gifts to Golden Sardis and the Temple of Artemis

Fikret K. Yegül
9

İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Kilya Figürini
A Group of Kilia Figurines from the Archaeological Museum of İzmir

Barış Gür - Ayşe Füzüzan Caman
35

Silifke Müzesi Örnekleri Bağlamında Roma Dünyasında Cam Çubukların İşlevleri Konusunda Görüş ve Öneriler
Suggestions and Views About The Functions of Glass Rods in The Light of Two Examples from The Museum of Silifke

Emel Erten
57

Niğde, Ulukışla'da Lulua (Lülüve) Kalesi
The Lulua (Lülüve) Castle in Ulukışla, Niğde

Lale Yılmaz - Halil Sözlü
75

Kurul Kalesi Pişmiş Toprak Kandilleri
Terracotta Oil Lamps from Kurul Fortress

Leyla Yorulmaz
97

Elazığ Müzesi'nden Bir Grup Urartu Mühürü
A Group of Urartian Seals from the Elazığ Museum

Pınar Pınarcık - Bilcan Gökce
127

Phokaia'nın Hellenistik ve Roma Dönemi Mezarları ile

Ölü Gömme Gelenekleri
Burial Customs and Tombs in Hellenistic and Roman Period Tombs of Phocaea

Sabri Arıcı
155

Mersin Müzesi'nden Hellenistik Dönem'e Ait Bir Mezar Steli

A Hellenistic Grave Stele from Mersin Museum

Ulus Tepebaş - Handegül Canlı

185
Olba'dan Roma Erken İmparatorluk Dönemi Üfleme Cam Buluntuları
Early Roman Imperial Blown-Glass Finds from Olba

Emel Erten - Emine Akkuş Koçak
203

Pontos Bölgesi Basamaklı Tünellerinin Köken ve İşlevleri Üzerine Bazı Öneriler
Some Suggestions on Origins and Functions of the Stepped Tunnels in Pontos Region

S. Yücel Şenyurt - Ahmet Emirhan Bulut
227

Bingöl Şerevdirin Yaylası'nın Kaya Üstü Resimleri ve Kaya Altı Yerleşiminin Değerlendirilmesi
The Evaluation of On-Rock Pictures and Under-Rock Settings of Bingöl Şerevdirin Plateau

Sırrı Tiryaki
251

Anemurium Nekropol Kilisesi Heraclius Defnesi
A Heraclius Hoard in Anemurium Necropolis Church

Kasım Oyarçin - Mehmet Tekocak
269

Kurul Kalesi Kazılarında Ele Geçen Kalıp Yapımı Kabartmalı Kâseler
The Moldmade Relief Bowls found in Kurul Fortress

S. Yücel Şenyurt - Leyla Yorulmaz
297

Miletos'tan (Ionia) Koç Başı Saplı Bir Patera
A Terracotta Handled Paterra with Ram Head from Miletus (Ionia)

Reyhan Şahin
329

Tarsus Müzesi'nden İki Triglif-Metop Frizi
Two Tryglyph-Metope Friezes from the Tarsus Museum

Gamze Evgen
355

Olba Manastırı Kazıları Üzerine Değerlendirmeler
Some Observations on the Excavations in the Monastery of Olba

Murat Özyıldırım
375

Kitap Tanıtımı
Book Review

Roman Architecture and Urbanism - From the Origins to Late Antiquity

Emel Erten
389

Antik Dönemden Osmanlı Dönemine Smyrna/İzmir Kemik Objeleri

Halil Özkan
395

PRAEFATIO

Seleucia Dergisi'nin 2020 yılı sayısını sizlere sunarken bunun dergimizin onuncu sayısı olduğunu da hatırlatmaktan mutluluk duymaktayız. Kısıtlı mali olanaklarımıza karşın, meslektaşlarımızın çalışmalarıyla bize verdikleri destek sayesinde aralıksız on yıl boyunca Seleucia'yı size ulaştırabildiğimiz için gururluyuz. Dileğimiz, Seleucia'nın yayın hayatını gelecekte de sürdürebilmesi ve eski çağ kültürleri ve uygarlıkları ile ilgili olarak yapılan çalışmaların değerlendirmelerini, sonuçlarını nice yıllar boyunca sizlere sunmaya devam etmesidir. Bizi bugünlere taşıyan gelmiş geçmiş tüm sayıların yazarlarının, hakemlerinin, bilim kurulu üyelerinin ve yayıncılarının verdikleri emek için şükranlarımızı sunuyor; bizi her aşamada yüreklendiren okuyucularımızın da Seleucia'nın bugünlere ulaşmasındaki katkılarını unutmuyoruz.

Bu sayımızda her biri değerli meslektaşlarımız tarafından kaleme alınan on altı ayrı makaleye yer vermekteyiz. Bunlar, seramikten, cama; mimarlık ve plastikten, numizmatik ve gliptiğe Anadolu coğrafyasının sunduğu verilerin incelendiği çalışmalardır.

Seleucia bir yandan onuncu sayısı yayınlamakta olmasının mutluluğunu yaşamaktayken; diğer yandan da editörlerimiz Prof. Dr. Fikret Yegül ve Prof. Dr. Diane Favro'nun kazandıkları büyük başarıyı da sizlere duyurmak isteriz. Onların Roman Architecture and Urbanism - From the Origins to Late Antiquity başlıklı kitapları, ABD'de Amerikan Yayıncılar Birliği (AAP) tarafından verilen ve yıl içinde yayınlanan 700-800 kitabın yarıştığı PROSE Excellence büyük ödülünü 2020 yılında kazanan beş yapıttan biri seçildi; aynı zamanda kendi kategorisinde de birinci oldu. Söz konusu kitapla ilgili tanıtım yazısını Seleucia'nın bu sayısında bulabilirsiniz. Editörlerimizi hem böylesine değerli bir yapıtı bilim dünyasına kazandırdıkları için, hem de kazandıkları seçkin ödül nedeniyle candan kutluyor ve başarılarının devamını diliyoruz.

Seleucia'nın onuncu sayısını sizlere sunarken, bu sayıda çalışmalarını bizimle paylaşmayı tercih ettikleri için öncelikle yazarlarımıza teşekkür ederiz. Dergimize sunulan çalışmalarını titizlikle inceleyen; sahip oldukları birikimi kıymetli önerileriyle paylaşan hakemlerimizin katkısı bizim için unutulmazdır. Son olarak da bu sayının yayına hazırlanmasında emeği geçen grafiker İsmet Filizfidanoğlu'na ve Bilgin Kültür ve Sanat Yayınları sahipleri Şükrü Devrez ve Engin Devrez'e şükranlarımızı sunarız.

Editörler:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım

PREFACE

While presenting the 2020 issue of *Seleucia*, we are happy to announce the tenth anniversary of our journal. While presenting the 2020 issue of *Seleucia*, we are happy to announce the tenth anniversary of our journal. Despite financial limitations, we are proud to have published ten issues, one each year, without any interruptions, a feat made possible with the invaluable support of our colleagues. We wish that *Seleucia* will endure and continue to publish issues containing valuable works on ancient cultures and civilizations for years to come. We would like to express our gratitude to all the contributors, referees, scientific committee members, and publishers of past and present issues, as well as to our readers for their continuous support and encouragement.

In this issue there are sixteen articles documenting and evaluating pottery and glass material, sculpture, numismatics, glyptics, and epigraphic evidence from archaeological sites in Anatolia.

In addition to the appearance of *Seleucia*'s tenth issue, we would like to announce that the book *Roman Architecture and Urbanism - From the Origins to Late Antiquity* by our editors Prof. Dr. Fikret Yegül and Prof. Dr. Diane Favro received the Prose Excellence Award from the Association of American Publishers (AAP) as the top reference book of 2020, chosen from among over 800 publications. You will find a review of the book within this issue of *Seleucia*. We would like to congratulate our editors for their success and thank them for presenting such a valuable account on Roman architecture and urbanism, including notably a lengthy chapter on the architecture of Asia Minor.

Finally, we wish to express our gratitude for our contributors and meticulous referees who worked hard for this issue as well as to graphic designer İsmet Filizfidanoğlu and our publishers Şükrü Devrez and Engin Devrez of Bilgin Culture and Art Publications.

Editors:

Prof. Dr. Emel Erten

Prof. Dr. Diane Favro

Prof. Dr. Fikret Yegül

Öğr. Gör. Murat Özyıldırım

Olba Kazısı Serisi

Seleucia

Makale Başvuru Kuralları

Seleucia, Olba Kazısı yayını olarak yılda bir sayı yayınlanır. Yayınlanması istenen makalelerin en geç Şubat ayında gönderilmiş olması gerekmektedir. Seleucia, arkeoloji, eski çağ dilleri ve kültürleri, eski çağ tarihi, sanat tarihi konularında yazılan, daha önce yayınlanmayan yalnızca Türkçe, İngilizce çalışmaları ve kitap tanıtımlarını yayınlar.

Yazım Kuralları

Makaleler, Times New Roman yazı karakterinde, word dosyasında, başlık 12 punto baş harfleri büyük harf, metin ve kaynakça 10 punto, dipnotlar 9 punto ile yazılmalıdır. Sayfa sayısı, kaynakça dâhil en çok on sayfa olmalıdır. Müze, kazı, yüzey araştırması malzemelerinin yayın izinleri, makale ile birlikte yollanmalıdır. Kitap tanıtımları, üç sayfayı geçmemelidir. Çalışmada ara başlık varsa bold ve küçük harflerle yazılmalıdır. Türkçe ve İngilizce özetler, makale adının altında, 9 punto, iki yüz sözcüğü geçmemelidir. Özetlerin altında İngilizce ve Türkçe beşer anahtar sözcük, 9 punto olarak “anahtar sözcükler” ve “keywords” başlığının yanında verilmelidir. Doktora ve yüksek lisans tezlerinden oluşturulan makaleler, yayına kabul edilmemektedir.

- Dipnotlar, her sayfanın altında verilmelidir. Dipnotta yazar soyadı, yayın yılı ve sayfa numarası sıralaması aşağıdaki gibi olmalıdır. Demiriş 2006, 59.
- Kaynakça, çalışmanın sonunda yer almalı ve dipnottaki kısaltmayı açıklamalıdır.

Kitap için:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Makale için:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Makalede kullanılan fotoğraf, resim, harita, çizim, şekil vs. metin içinde yalnızca (Lev. 1), (Lev. 2) kısaltmaları biçiminde “Levha” olarak yazılmalı, makale sonunda “Levhalar” başlığı altında sıralı olarak yazılmalıdır. Bütün levhalar, jpeg ya da tift formatında 300 dpi olmalıdır. Alıntı yapılan levha varsa sorumluluğu yazara aittir ve mutlaka alıntı yeri belirtilmelidir.
- Levha sayısı her makalede 10 adet ile kısıtlıdır.
- Latince - Yunanca sözcüklerin yazımında özel isimlerde; varsa Türkçe ek virgülle ayrılmalı, örneğin; Augustus’un, cins isimler italik yazılmalı, varsa Türkçe ek, italik yapılmadan sözcüğe bitişik yazılmalıdır, örneğin; *caveanın*.
- Tarih belirtilirken MÖ ve MS nokta kullanılmadan, makale başlıkları ile yazar ad ve soyadlarında sadece baş harfler büyük harf olarak yazılmalıdır.

Olba Excavations Series

Seleucia

Scope

Seleucia is annually published by the Olba Excavations Series. Deadline for sending papers is February of each year. Seleucia features previously unpublished studies and book reviews on archaeology, ancient languages and cultures, ancient history and history of art written only in Turkish or English.

Publishing Principles

Articles should be submitted as word documents, with font type Times New Roman, font sizes 12 points for headings (first letters should be capitalized), 10 points for text, and 9 points for footnotes and references. The number of pages of each article should not be longer than ten pages, including the bibliography. If the study is on some material/materials from a museum or an excavation, the permission for publication should be submitted together with the article. The book reviews should not be longer than three pages. If there are sub-titles, the headings should be written bold with small letters. Abstracts written in both Turkish and English should appear below the heading of the article, should be size of 9 points and minimum count of words should be 200. Below the abstracts, a minimum of 5 keywords for both languages should be included (of size 9 points) below the headings “anahtar sözcükler” and “keywords”. The articles produced out of master’s theses or doctoral dissertations will not be accepted for publication.

- Footnotes should be given under each page. The ordering of author surname, year of publication and page number should be as follows: Demiriş 2006, 59.
- The reference list should appear at the end of the study and should explain the abbreviation given in the footnote.

Book format:

Demiriş 2006 Demiriş, B., Roma Yazınında Tarih Yazıcılığı, Ege Yay., İstanbul.

Article format:

Kaçar 2009 Kaçar, T., “Arius: Bir ‘Sapkın’ın Kısa Hikayesi”, Lucerna Klasik Filoloji Yazıları, İstanbul.

- Photographs, pictures, maps, drawings, figures etc. used in the article should be referred to in the text as (Fig. 1), (Fig. 2) as abbreviations, and an ordered list of these items should appear at the end of the article under the heading “Figures”. All figures should be in JPEG or TIFF format with 300 dpi. If there are figures cited, the responsibility lies with the author and citation should be explicitly given. The number of figures for each article is limited to 10.

Kurul Kalesi Pişmiş Toprak Kandilleri

Leyla Yorulmaz*

Öz

Hellenistik Dönem'de Karadeniz Bölgesi'nde yerel ve ithal çok çeşitli seramik grupları görülmektedir. Bu gruplar dışında kültürel, sanatsal ve fonksiyonel olarak dikkat çeken pişmiş topraktan üretilmiş bir diğer buluntu grubunu, figüratif, bitkisel ve geometrik motiflerle bezenmiş kandiller oluşturmaktadır. Karadeniz Bölgesi'nde ele geçen kandiller, yerel üretimleri de bulunmakla birlikte, çoğunlukla Rhodos, Knidos, Ephesos ve Pergamon gibi doğu Akdeniz atölyelerinden ithal edilen üretimlerdir. Bu çalışmanın konusunu oluşturan Kurul Kalesi'nde ele geçen kandiller de Batı Anadolu (İonia) kökenli, tipolojik ve morfolojik özellikleri ile daha çok Ephesos üretimleri ile bağdaştırılabilen ithal örneklerden oluşmaktadır. Kalede 2010 yılından itibaren sürdürülen kazı çalışmalarında şimdiye kadar 23 adet kandil tüm veya tüme yakın halde ele geçmiş olup, bu çalışmada söz konusu örneklerden 18 adedi tipolojik ve analogik değerlendirmeye alınabilmektedir. Bu örnekler, Batı Anadolu kökenli kandillerin MÖ 1. yüzyılda Doğu Karadeniz kıyılarındaki yayılımını ortaya koymak adına yeni veriler sunmaktadır.

Anahtar Sözcükler: Doğu Karadeniz, Hellenistik Dönem, Kandil, Karadeniz Bölgesi, Kurul Kalesi.

* Dr. Leyla Yorulmaz, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arkeoloji Bölümü, Yenimahalle/Ankara, TÜRKİYE. E-posta: leylayorulmaz@gmail.com
orcid no: 0000-0001-7814-1397

Terracotta Oil Lamps from Kurul Fortress

Abstract

In the Hellenistic Period, various local and imported pottery groups were in use throughout the whole Black Sea Region. Apart from these, a culturally, artistically, and functionally interesting group of terracotta findings are the oil lamps decorated with figural, floral and geometric motifs. The oil lamps found in the Black Sea Region are mostly of imported productions from various eastern Mediterranean workshops, namely Rhodos, Knidos, Ephesos, and Pergamon, as well as having their own local productions. The oil lamps forming the subject of this study comprise of the imported examples of western Anatolian (Ionian) origin, which mostly can be relate to Ephesian productions in terms of their typological and morphological features. During the excavations conducted in the fortress since 2010, 23 pieces of oil lamps have been found so far and 18 of them could be taken into typological and analogical consideration. These examples offer new data on the distribution of the lamps of western Anatolian origin in the eastern Black Sea Region in the 1st century BC.

Keywords: Black Sea Region, Eastern Black Sea, Hellenistic Period, Kurul Fortress, Oil Lamp.

Giriş

Ordu ili, Altınordu ilçesine bağlı Bayadı Mahallesi sınırları içerisinde yer alan Kurul Kalesi'nde şimdiye kadar ele geçmiş olan 23 adet pişmiş toprak kandil buluntusu kalede aydınlatmanın yalnızca doğal koşullarla sağlanmadığını göstermektedir. Antik dünyanın en yaygın kullanıma sahip aydınlatma araçlarından birisi olan kandil, Grekçe *Lychnus*¹, Latince *Candela*², *Lychnus* veya *Lucerna*³, Arapça ise *Kındil*⁴ olarak ifade edilmiştir. Türkçe'de kullanılan Kandil kelimesi ise yine Latince kökenli olup, içine sıvı bir yağ ve fitil konularak yakılan aydınlanma aracı anlamına gelmektedir⁵.

1 Beauchamp Walters 1905, 393.

2 Çokay 1998, 9.

3 Çokay 1998, 9; Öztürk 2003, 21.

4 Doğan 1982, 516; Çokay 1998, 9.

5 Türk Dil Kurumu - Türkçe Sözlük 1998, 1186.

Erken dönemlerden itibaren elle şekillendirilen kandillerin, MÖ 6. yüzyıldan itibaren çark yapımı örneklerinin sayısı giderek artmıştır. MÖ 3. yüzyılın başlarına gelindiğinde ise kalıbın kullanılmasıyla birlikte hem çark yapımı hem de kalıp yapımı kandiller bir arada üretilmiş⁶, ancak daha sonra kalıp yapımı kandiller daha çok tercih edilen grup olmuştur. Hellenistik ve Roma dönemlerinde çok farklı biçim ve formlarda üretimine rastlanan kandiller, temel olarak yakıtın konulması için gerekli bir hazne ve alevi yakıt ile besleyen fitilden oluşan aydınlatma araçlarıdır. Üzerine yapılan diğer bütün eklemeler kullanımlarını kolaylaştırmak ve işlevselliğini arttırmak için yapılmış müdahalelerdir. Yağın konulduğu hazne (gövde) kısmı, kandilin boyutu ile orantılı biçimde dar veya geniş olabilmektedir. Çoğunlukla yuvarlak formlu olan haznenin üst bölümü diskus (ayna) ve diskusu çevreleyen omuz kısmında bazen kabartma veya boya bezemeler görülebilir. Hellenistik Dönem ve sonrasında kalıp yapımı kandillerin ortaya çıkması ile birlikte sanatsal açıdan da dikkate değer üretilere geçilmiştir⁷. Yağ haznesi içerisine konulmuş olan fitil, kandilin volütlü burun kısmındaki delikten dışarıya doğru çıkarılır, burnun karşı yönüne konulan kulp ise, kandilin tutulmasını kolaylaştırır. Kandil içerisindeki yağın yanarak ışık vermesini sağlayan fitil, selülozlu bir malzemedir ve en sık kullanılan fitiller keten, kenevir gibi bitkilerden yapılmıştır. Kandillerin yakıtlarında erken dönemlerde hayvansal yağların, Hellenistik ve Roma dönemlerinde ise çoğunlukla zeytinyağının kullanıldığı bilinmektedir⁸. Zeytinin yetişmediği Karadeniz Bölgesi gibi bölgelerde, susamyağı, fındık ve ceviz gibi meyvelerin yağlarının yanı sıra muhtemelen balık yağından da faydalanılmış olmalıdır. Yanma süresi ise, yağın niteliğine ve fitilin malzemesine göre değişkenlik göstermektedir.

Anadolu'da Hellenistik dönem içerisinde özellikle Ephesos, Pergamon ve Knidos kentleri kandil üreten merkezler arasında önemli bir yer tutmaktadır⁹. Ancak bu dönemde yürütülen yoğun ticari ve kültürel faaliyetlerin bir sonucu olan seri üretim, motiflerde çeşitlilik, aynı bezeme öğelerinin farklı biçimlerde kullanılması ve beğenilen örneklere ait kalıpların sık kullanılması ile sonuçlanmıştır. Bu durum

6 Günay-Tuluk 2003, 18; Metin 2013, 105.

7 Metin 2013, 105.

8 Çokay 1998, 18.

9 Çokay 1998, 10.

kandiller için net tarihlendirmeler yapılmasını ve üretim atölyelerinin belirlenmesini zorlaştırmaktadır¹⁰. Bu bağlamda Pergamon¹¹ ve Knidos¹² atölyelerinden çıkan kandil örneklerinin üretim özellikleri ve tarih aralıkları daha net belirlenebilmektedir. Ancak Doğu Akdeniz ve Karadeniz bölgelerinde yerel taklitleri ile en fazla tercih edilen Ephesos tipi kandillerin¹³, Smyrna, Sardis ve Samos gibi merkezlerle benzer kalitedeki kileri ve benzer tipleri nedeni ile arkeometrik sonuçlar olmadan asıl üretim yerlerini belirlemek güçtür¹⁴.

Ephesos kandillerinin üretimi MÖ 2. yüzyılın ortalarına doğru başlar¹⁵ ve MS 1. yüzyılın ilk çeyreğine kadar devam eder¹⁶. Fakat daha çok MÖ 2. yüzyılın ikinci yarısı ile MÖ 1. yüzyılın ilk çeyreğinde popülerdirler¹⁷. Karadeniz Bölgesi'nde ise MÖ 2. yüzyılın sonu ile MS 1. yüzyıl arasında¹⁸, hem ithal örnekleri hem de yerel taklitleri ile en yoğun ele geçen kandil grubunu oluştururlar¹⁹. Hellenistik Dönemde oldukça

10 Gülay-Tuluk 2003, 25.

11 Schäfer 1968, 119-152, Taf. 52-72.

12 D. Kassab, "Un nouveau puzzle aux mille et une pièces: les lampes grecques", *Anatolia Antiqua*, Paris 1988, 39-46.

13 Howland 1958, 166; Günay-Tuluk 2003, 18; Zhuravlev 2007, 209. Pergamon'da da Ephesos tipinde üretilmiş çok sayıda kandil bulunmaktadır. Akropolis'te ele geçmiş olan bir kalıp (Schäfer 1968, Taf. 69, T 4), bu tipin Pergamon'da da üretilmiş olduğunu göstermektedir (Günay-Tuluk 2003, 24).

14 Gülay-Tuluk 2003, 18.

15 Genellikle MÖ 140-130 aralığına tarihlenen kontekstlerden ele geçmektedir.

16 Howland 1958, 166.

17 Zhuravlev – Zhuravleva 2014, 275. Korinth'de kentin restore edildiği tarihlere denk gelen tabakalarda ele geçmektedir. Atina'da ise seri üretimleri MÖ 2. yüzyılın son çeyreğinde başlar. Howland bunu Doğu ile Batı arasındaki ticari bağlantıların gelişimine verilen, MÖ 133-129'daki Roma eyaleti Asya (Asia) kuruluşu ile ilişkilendirmektedir. Ephesos tipi kabartmalı kandiller, MÖ 1. yüzyılın son çeyreğine kadar, Roma eyalet tipi yuvarlak kandiller yerini alıncaya dek geniş çapta üretilmiştir (Broneer 1930, 70; Howland 1958, 166; Giuliani 2005, 140). Aynı zamanda Ephesos buluntuları da MÖ 1. yüzyılın ilk yarısına tarihlenen kontekstlerden de bilinmektedir.

18 Ephesos tipi kandiller Bosporan yerleşimlerinde MÖ 1. yüzyılın son çeyreğine kadar görülmektedir ve bu ürünler yerel üretimlerin tüm serilerini etkilemiştir (Zhuravlev ve diğ. 2010, 20-21; Zhuravlev – Zhuravleva 2014, 275-276).

19 Zhuravlev 2007, 209. Kuzey Karadeniz Bölgesi'nde ele geçen Ephesos tipi kandiller için bkz. Waldhauer 1914, pl. VIII, 92, 96; Korpusova 1983, pl. XXV, 17; XXXIX, 12; Arsen'eva 1988; Chrzanovski – Zhuravlev 1998, 47-48, N 12; Zaytsev 2002, 55-56, fig. 8-9, Cat. No. 1, 4, 9; Zhuravlev – Lomtadze 2007, 78-91, fig. 2, 1. Güney Karadeniz Bölgesi'nde ele geçen Ephesos tipi kandil örnekleri için bkz. Temür 2019, 326, Resim 3 (Kat No: 3).

ilgi çeken kalıp yapımı bu tip karakteristik bir form, kil ve bezeme özelliklerine sahiptir. Ephesos kandilleri genellikle gri hamurludur ve gözle görülebilir katkı maddeleri arasında kireç tanecikleri ve bazen ince mika tanecikleri içermektedir. Hamur rengi bazı örneklerde kırmızı veya turuncumsu kırmızı olabilmektedir. Astar rengi genellikle gri ya da siyahtır. Fırınlama koşullarına bağlı olarak kil ve astarda görülen kırmızı renk bazen Ephesos parçalarında da görülebilmektedir²⁰.

Ephesos tipi kandillerin²¹ erken örneklerinde burun üçgen şeklinde sivri sonlanırken, geç örneklerinde yuvarlak formudur. Ephesos tipi kandillerin en belirgin özelliklerinden birisi, diskusu çevreleyen çanak görünümündeki bölümdür. Ancak Kurul Kalesi örneklerinde bu bölüm hiç görülmez. Diskus deliğinin çevresinde yer alan küçük delikler de yine Ephesos kandilleri için tipik özelliklerden biridir²². Yine bu özellik de Kurul Kalesi örneklerinin hiçbirinde görülmez. Ayrıca kalede Ephesos tipi altında ele aldığımız sivri burunlu bazı örneklerde (Lev. 1: 2, Lev. 4: 12, Lev. 5: 13, 15), burun üzerinde, yağ deliğinden fitil deliğine doğru uzanan, her iki yanda çizgi ile belirtilmiş ince bir kanal görülmektedir. Kuzey Karadeniz Bölgesi'nde ele geçen örnekler arasında volütlü ve kulakçıklı kandil tipleri en yaygın görülen örneklerdir ve bunların çoğu MÖ 2. yüzyılın son çeyreği ile MÖ 1. yüzyılın ilk çeyreğine tarihlendirilen Howland Tip 49A örneklerinden oluşmaktadır²³. Kurul Kalesi'nde doğrudan Tip 49A örneklerine atfedilebilecek örnek bulunmamakta, ancak bir örnek (Lev. 1: 2), Howland'ın Ephesos taklidi kandiller arasında sınıflandırdığı ve MS 1. yüzyılın erken yıllarına tarihlendirdiği²⁴ Tip 49B örnekleri ile benzerlik göstermektedir²⁵. Bunun dışında, aşağıda daha detaylıca inceleyeceğimiz Kurul Kalesi

20 Bailey 1975, 93.

21 Söz konusu tip, çeşitli yayınlarda 'Howland Tip 49', 'Broneer XIX' ve 'Bruneau VII lampes dites d'Ephese grup I-II' olarak tanımlanmaktadır.

22 Bu delikler yağın hazneye boşaltılması sırasında içte kalan havanın dışarıya çıkması ve yüzeyde biriken yağın içeriye akmasının sağlanması amacıyla yapılmıştır. Yağ ile ilişkili olan bu hava deliklerinin ağırlık merkezi diskus deliği olacak biçimde açılması, kandilin asılması işlevini de görebilecekleri düşüncesini akla getirmektedir (Gülay-Tuluk 2003, 24). Ancak genellikle üç adet olan bu deliklerin, dört veya daha fazla sayıya ulaşabilmeleri ve her zaman diskus deliğini merkez alacak biçimde açılmamış oldukları göz önüne alındığında, söz konusu öneri geçersiz kalmaktadır.

23 Howland 1958, 166; Pl. 49.

24 Howland 1958, 169.

25 Howland 1958, Pl. 49, 666-667.

kandilleri, yalnızca 3 örnek hariç (**Lev. 6: 16-18**), form ve yapım teknikleri göz önüne alınarak, aynı kalıpta yapıldığı veya aynı atölyede üretilmiş oldukları belirlenen, Ephesos tip olarak tanımlanan uçları sivri veya yuvarlak sonlanan, volütlü kandillerden oluşmaktadır (**Lev. 1-6**).

Kurul Kalesi Kandilleri

Kandiller taşınabilir olmaları sebebiyle, aydınlatma ihtiyacının duyulduğu her alanda kolaylıkla kullanılabilirler. Birçok merkezdeki kazı çalışmalarından elde edilen arkeolojik ve epigrafik veriler, kandillerin cadde, sokak ve dükkânların²⁶, hamamların²⁷, tapınak ve kutsal alanların²⁸ ve hatta maden ocaklarının²⁹ aydınlatılmasında kullanıldıklarını ortaya koymaktadır. Sadece aydınlatma amacıyla kullanılmamış olan kandillerin, mezarlara ölü hediyesi olarak bırakıldıkları da bilinmektedir³⁰. Bugüne kadar herhangi bir mezarın tespit edilemediği Kurul Kalesi'nde, kandillerin tekrar gün yüzüne çıktıkları alanlar dikkate alındığında, İç Kale sektöründe ele geçen örneklerden üçü kaledeki geçit yolu ve kapı koridorunda, diğer beşi ise batı yamaçta sıralanan deposal işlevli mekânlarda (İKB-M7, M9 ve M11) ele geçmiştir.

Söz konusu kandil örneklerinden yalnızca dördünde burun yuvarlak sonlanmakta olup (**Lev. 4: 12, Lev. 5: 13-15**), diğer örneklerin tamamı sivri burunlu volütlü kandillerden oluşmaktadır. Bu tip kandiller MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısında Karadeniz Bölgesi'nde en fazla görülen kandil tipidir³¹. Özellikle Kuzey Karadeniz Bölgesi'nde (Bosporos Krallığı sınırları içerisinde) sık görülen bu kandiller, Akdeniz merkezlerinden bazılarında yaygın olan kandil tiplerinden esinlenerek üretilmişlerdir³². Kurul Kalesi'nde toplamda 13 örnekle temsil edilen bu tipin (**Lev. 1: 3 - Lev. 5**) en karakteristik özelliği badem biçimli halka kaideye sahip olmasıdır³³. Gövde çift konik biçimli, burun uzatılmış ve en erken örnekleri burnun her iki yanında ince bir volüt çizgisi ile bezenmiştir

26 Bailey 1975, 11; Çokay 1998, 23; Metin 2012, 18.

27 Bailey 1975, 11.

28 Kınal 1969, 12.

29 Bailey 1975, 11.

30 Walters 1914, 12; Zubar' – Soročan 1984, 149-150; Zaytsev 2002, 44; Zhuravlev 2002a, 75-80; Zhuravlev 2007, 233; Ugarković 2016, 11.

31 Zhuravlev – Zhuravleva 2014, 278, Fig. 22.5.

32 Broneer 1930, 64; Howland 1958, 141.

33 Howland 1958, 181.

(Lev. 2: 4, Lev. 3: 9, Lev. 4: 12, Lev. 5). Volütler MÖ 1. yüzyılın ikinci yarısında Roma tipi kandillerde yaygın hale gelmiş ve burun boyunca yağ deliğine doğru uzanan bir kanalla ayırt edilmiştir³⁴ (Lev. 4: 12, Lev. 5: 13, 15). Bu tip kandillerde diskus oldukça küçük ve içbükey, yüzeyler de sıklıkla bezemesizdir. Genellikle yağ deliğini kuşatan bir ya da birkaç kabartma çizgi ile çevrilidir³⁵. Yağ deliği yuvarlaktır ve diskusun tam merkezinde konumlanır. Omuzlar nadiren bezemelidir, fakat bazen ovül bantları veya kabartma çizgilerden oluşan bezemeler görülür³⁶ (Lev. 4: 12, Lev. 5: 13). Bu tip kandillerin bazılarında kaidede kabartma damgalar bulunur³⁷. Fakat damga bulunan kandillerin kaideleri düz ve ovaldır. Kurul Kalesi'nde söz konusu bezeme ve damga unsurlarına sahip örnekler de (Lev. 4: 12; Lev. 5: 13) düz halka kaidelidir ve altlarında kabartma olarak işlenmiş stilize artı (+) işareti yer almaktadır.

Antik dönemde kandiller, evlerde küçük nişler içerisine yerleştirilerek, duvara çakılı askılara veya tavandan sarkan zincirlere asılarak kullanılırlardı. Kurul Kalesi kandillerinden birisi benzeri bir şekilde bir depo odasının iç duvarı önünde ele geçmiştir (Lev. 3: 7). Diğer örneklerin İç Kale içerisinde buldukları kontekstler de bu kandillerin, kapı koridorunun iç yüzündeki duvarlardaki nişlere yerleştirilmiş olduğunu göstermektedir.

Kuzey Teras sektöründe ele geçen örneklerden dördü (Lev. 1: 1-2, Lev. 3: 7, Lev. 5: 13) İç Kale'de olduğu gibi batı yamaçta sıralanan deposal işlevli ve günlük kullanıma ait mekânlardan (KTB-M3, M7 ve M9) ele geçmiştir. Bunlardan 3 no.lu mekânda (KTB-M3) bulunan kandil (Lev. 1: 1), kalede ele geçmiş en kaliteli işçiliğe sahip örnektir. Genel görünümü ile çift konik profilli, yuvarlak omuzlu, kabartma bantla çevrili küçük diskuslu, ince, uzun ve ok ucu biçimli buruna sahip, düz halka kaideli ve kulpsuz olan kandil, kalede doğrudan Ephesos üretimi olabileceği düşünülen tek örnektir. Üzerinde oldukça aşınmış, burundan başlayarak tüm diskusu çevreleyen toplam 7 adet yunus balığı

34 Zhuravlev – Zhuravleva 2014, 280.

35 Bu özellik Roma Dönemi kandillerinde daha sık görülür (Zhuravlev – Zhuravleva 2014, 280).

36 Žuravlev ve diğ. 2010.

37 Moskova Devlet Tarih Müzesi koleksiyonundaki bir örneğin burnunun alt kısmında kazıma ve alçak kabartma işlenmiş S harfi bulunurken, kaidesinde yine alçak kabartma işlenmiş bir monogram bulunmaktadır. Benzer bir örnek Phanagoria'dan'da bilinmektedir (Zhuravlev – Zhuravleva 2014, 280).

kabartması yer almaktadır. Kandillerde yunus figürü genellikle burun bezemesi olarak karşımıza çıkmaktadır, ancak Kurul Kalesi örneğinde olduğu gibi nadir de olsa omuz bezemesi şeklinde de kullanılmıştır³⁸. Söz konusu örnekler dışında, geriye kalan 6 kandil ise (Lev. 2: 5, Lev. 3: 9, Lev. 4: 12, Lev. 5: 15, Lev. 6: 16-17) Kuzey Teras sektöründeki kutsal alanlarla bağlantılı mekânlarla ilişkilidir.

Kurul Kalesi kandillerinin, ikisi hariç, tamamı basit form özelliklerine sahip tek burunlu örneklerdir³⁹. Çoklu burunlu kandil örneklerinin (Lev. 6: 17-18), daha fazla ışık sağlamak amacıyla özellikle tapınaklarda tercih edildiği⁴⁰, aynı zamanda 'açık hava tapınaklarında' da gece ayinlerinde ve şölenlerinde kandillerin yoğun şekilde kullanıldığı bilinmektedir⁴¹. Kandillerin kült törenlerinde, mezar, kutsal alan ve sunaklarda yakıldıkları veya adak olarak sunuldukları da görülmektedir⁴². Bu bağlamda Kuzey Teras sektöründe, biri Kybele Kutsal Alanı'ndan (KTB-M10) (Lev. 2: 5), bir diğeri Dionsysos Kutsal Alanı ile bağlantılı doğu yamaçtaki 3 no.lu mekândan (KTD-M3) (Lev. 6: 16) ve dördü Kapatılmış Kült Alanı'ndan (KTD-M4) ele geçen biri çoklu burunlu (Lev. 6: 17) 6 örnek ((Lev. 3: 9, Lev. 4: 12, Lev. 5: 15), kandillerin kutsal alanlarda kullanımını veya adak olarak sunumunu ortaya koyması açısından son derece önemlidir.

Çoklu burunlu kandiller MÖ 2. ve 1. yüzyıllarda Karadeniz Bölgesi'nde sıklıkla karşımıza çıkan bir kandil grubudur. Söz konusu dönemde Karadeniz Bölgesi bir yandan Knidos ve Ephesos kökenli kandilleri taklit etmeye devam ederken, bir yandan da kendi yerel tiplerini oluşturmaya başlamıştır⁴³. Özellikle Bosporos Krallığı sınırları içerisinde oldukça dikkat çekici bir tip olan bu kandiller, muhtemelen yerel tek burunlu kandilleri prototip olarak üretilmişlerdir. Bu yeni

38 Gülay-Tuluk 2003, 25; Öztürk 2003, Lev. 15, b-c.

39 Kurul Kalesi kandillerinden şimdiye kadar yalnızca dördü daha önceki çalışmalarda kısaca tanıtmış olup (Şenyurt – Akçay 2016, 233; 244, Lev. 9, 4), ele geçen tüm örnekler ilk kez bu çalışmada detaylı bir şekilde sunulmuştur.

40 Çokay 2000, 23.

41 Perlzweig 1963, 10; Zhuravlev 2007, 232. Kuzey Karadeniz Bölgesi'nde ele geçen, kutsal alanlarla bağlantılı kandil örnekleri için bkz. Marçenko 1962, pl. VI, 3; Dolgorukov 1967, fig. 47.5.

42 Çokay 1998, 24; Parisinou 2000, 136-150; Zhuravlev 2007, 232-233; Bulba 2019: 31-41.

43 Zhuravlev ve diğ. 2010, 121.

tipte, burun geniş volütlerle çevrilidir ve en ayırt edici özelliği, her iki yanında konumlanan düz, minyatür kulplardır. Benzer şekilde yanlarda kulp görünümlü çıkıntılara sahip kandiller Pergamon örneklerinde de görülmektedir⁴⁴. Söz konusu kandiller üzerine çalışmalar yapan Zhuravlev, MÖ 1. yüzyıl Pergamon parçalarının Bosporos kandilleri için muhtemel prototipler olduğunu önermekte⁴⁵ ve bu tipi MÖ 1. yüzyıl ile MS 1. yüzyılın yarısına tarihlendirmektedir⁴⁶. Zhuravlev çoklu burunlu kandillerin yalnızca Bosporos Krallığı sınırları içerisinde bulunduğunu⁴⁷, her yerde bu tip kandil buluntularından bahsedilmediğini ifade etmektedir⁴⁸. Bu noktada Kurul Kalesi'nde ele geçen çoklu burunlu kandiller, Karadeniz'in Anadolu kıyıları için kayıt altına alınan ilk örnekler olmaları açısından önem taşımaktadır. Yalnızca dört burnu korunmuş, kulp kısmı ve gövdesinin büyük bir bölümü eksik olan kandil örneğinin (**Lev. 6: 18**) benzerleri Bosporos yerleşimlerinden bilinmekle birlikte⁴⁹, 10 cm genişliğinde ve 4,2 cm yüksekliğinde, yuvarlak formlu, düz kaideli ve 10 burunlu kandil örneğinin (**Lev. 6: 17**) henüz doğrudan bir benzerine rastlanmamıştır⁵⁰. İşçilik olarak da oldukça kaliteli olan bu iki örnek, muhtemelen Karadeniz Bölgesi'ndeki yerel atölyelerden birinde imal edilmiş olup, kalede ele geçtikleri buluntu kontekstleri göz önüne alındığında ritüel amaçlı veya adak eşyası olarak işlev gördükleri düşünülmektedir.

44 Schäfer 1968, 129-130, Pl. 55, P1-P2; Bailey 1975, 203, Q474; Lyon-Caen 1986, 54-55; N 122; Hübinger 1993, 49, N 79, Pl. 10; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, 144; N 375-376; Heimerl 2001, 97, Fig. 3; Pl.1, 1-2.

45 Schäfer 1968, 143, Pl. 66, Q62.

46 Zhuravlev – Zhuravleva 2014, 277.

47 Buluntuların çoğu Pantikapaion'dan, geri kalanlar ise Myrmekion, İloraton ve Zenon Chersonesos'u gibi Avrupa Bosporosu'nun sınırlarındaki yerleşimlerden gelmektedir (Zhuravlev – Zhuravleva 2002, 2-3; Zhuravlev – Zhuravleva 2014, 279). Bazı çoklu burunlu kandiller Moskova Devlet Tarih Müzesi (State Historical Museum) koleksiyonundaki Phanagoria örneklerinden de bilinmektedir, fakat bunlar kırmızı hamurludur ve muhtemelen Pantikapaion'un gri hamurlu örneklerini taklit ederek üretilmiştir (Zhuravlev 2007, 213, Fig. 4; Zhuravlev – Zhuravleva 2014, 279). Benzer kırmızı astarlı, çoklu burunlu kandiller Pantikapaion'dan da bilinmektedir (Zhuravlev – Zhuravleva 2014, 280).

48 Bosporos'taki çoklu burunlu kandillerin erken grupları için bkz. Zhuravlev – Zhuravleva 2005, 315-318; Zhuravlev ve diğ. 2007, 31-39, 148-166.

49 Zhuravlev 2007, 212, Fig. 3.7.

50 Benzer şekilde yuvarlak formlu ancak daha yüksek ve derin formlu Bosporos örnekleri için bkz. Zavoikin – Zhuravlev 2005, 312, Pl. 140, Fig. 3.3; Zhuravlev 2007, 232, Fig. 26 (sol).

Kurul Kalesi'nde kandillerin kullanımı ile ilgili dikkat çeken bir diğer husus basamaklı tünel ile ilgilidir. 426 basamakla inilen yaklaşık 157 metre uzunluğundaki (doğal yarıklık ile birlikte 180 m) Kurul Kalesi basamaklı tünelinin kullanım amacı her ne olursa olsun, gerek gece gerekse gündüz vakitlerinde tünele inilebilmesi için kandiller ve meşalelerin kullanılmış olması gerekmektedir. 10 adet basamakla ulaşılan tünel girişinde, 7. basamak hizasında, yan duvarlarda antitetik duran, biri 44 x 30 cm, diğeri 35 x 30 cm boyutlarında ve derinlikleri 15 cm olan iki adet niş bulunmaktadır. Söz konusu nişlerin içerisine, kandil veya benzeri bir aydınlatma aracının da konulmuş olabileceği düşünülmektedir.

Genel Değerlendirme ve Sonuç

Karakteristik formları ve zengin kabartma bezemeleri ile Ephesos tipi kandillerle bağdaştırılan, ancak kil ve yüzey özellikleri ile bazı örneklerde farklılaşan yuvarlak veya sivri uçlu volütlü kandiller, daha önce söz ettiğimiz çoklu burunlu iki örnek hariç, Kurul Kalesi kandil repertuarının tamamını oluşturmaktadır. Kalede çoğunlukla kült alanları ve deposal işlevli mekânlarda ele geçen bu kandillerden bazılarında (Lev. 1: 1) yanık izlerine rastlanmamış olması, bu kandillerin günlük kullanımdan daha çok adak eşyası olarak hizmet gördüklerini göstermektedir.

Kurul Kalesi'nde ele geçen ve Ephesos ithali olduğu düşünülen kandil örnekleri, Batı Anadolu kökenli kandillerin Doğu Karadeniz Bölgesi'ndeki yayılımını göstermek adına Anadolu Arkeolojisi'ne oldukça önemli veriler sunmaktadır. MÖ 2. yüzyılın sonları ile MÖ 1. yüzyılda Ephesos ile Karadeniz Bölgesi arasındaki ticari bağlantı kandiller dışında, Kurul Kalesi'nde ve bölgedeki diğer yerleşimlerde ele geçen kalıp yapımı kabartmalı kâselerden de bilinmektedir⁵¹. Bu

51 Kurul Kalesi'nde ele geçen kalıp yapımı kabartmalı kâseler için bkz. Yorulmaz, L., Kurul Kalesi Hellenistik Dönem Seramikleri, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi – Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'ne sunulan Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara 2019, 85-93, 443-450, Lev. XII-XIX; Ordu-Cıngırt Kayası'nda ele geçen kalıp yapımı kabartmalı kâseler için bkz. Erol, A. F., Tamer, D. (2017), "Ordu-Fatsa Cıngırt Kayası Kazısı Hellenistik Dönem Kalıp Yapımı Kabartmalı Kâseleri", *Anadolu/Anatolia* 43, 111-145; Giresun-Aretias/Khalkeritis Adası'nda ele geçen kalıp yapımı kabartmalı kâseler için bkz. Doksanaltı, E. M., Ekici, M. (2017), "Giresun-Aretias/Khalkeritis Adası Kazıları Seramik Buluntuları", *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 27, 389-403; Kuzey Karadeniz Bölgesi'nde ele geçen kalıp yapımı kabartmalı

ürünlerin Karadeniz pazarlarına girişi MÖ 3. yüzyılın sonlarından itibaren Akdeniz dünyasında görülen ticari hareketliliğin doğrudan bir sonucudur. Bu noktada Kurul Kalesi buluntuları, bu iki bölge arasındaki kültürel ve ticari bağlantı ağının MÖ 1. yüzyılda hala sürdürüldüğünü göstermesi bakımından da oldukça önem taşımaktadır.

Kandillerin bölgedeki popülaritesi, yerel atölyeleri bu ürünleri taklit etmeye yöneltmiştir. Kuzey Karadeniz’de Bosporos Krallığı sınırları içerisinde yerel atölyelerin hem Batı Anadolu kökenli ithal formların taklitlerini hem de kendi yerel tiplerini ürettiklerini biliyoruz. Ancak Karadeniz’in Anadolu kıyıları için, özellikle Doğu Karadeniz Bölgesi’nde henüz tespiti yapılmış yerel bir seramik atölyesinin varlığından söz edemiyoruz. Bu bağlamda, Kurul Kalesi’nde ele geçen bazı örnekler Ephesos üretimleri ile benzer olmakla birlikte, farklı kil özellikleri de gösterebilmektedir. Hamur ve astar özellikleri ile Anadolu’da birçok yerleşim ile karşılaştırılabilen bu örnekler, muhtemelen bölgedeki yerel bir atölyede üretilmiş veya yine Batı Anadolu kökenli atölyelerden birinden bölgeye taşınmış olmalıdır⁵². Elimizde henüz sonuçlanmış bir arkeometrik analiz verisi bulunmadığı için söz konusu kandillerin üretim merkezlerine yönelik doğrudan bir saptama yapılamamaktadır. Ancak ele geçtikleri buluntu kontektlerinin yanı sıra farklı merkezlerdeki benzer tipte kandil örnekleri için önerilen tarih aralıkları göz önüne alınarak, kandillerin Kurul Kalesi’ndeki kullanım tarihi aralıkları net olarak belirlenebilmektedir. Genellikle MÖ 2. yüzyılın sonu ile MÖ 1. yüzyıl içerisinde yaygın olan bu kandil tipleri, kalenin yerleşim tabakası için önerdiğimiz MÖ 120-65/64 aralığı ile uyum göstermektedir.

kâseler için bkz. Zhuravlev – Zhuravleva 2014, 255-286.

52 Bölgede, Giresun Müzesi’nde sergilenen kandil örneklerinden bazıları da Ephesos tipi kandiller grubunda değerlendirilmekte, ancak bu örnekler biçim ve bezeme özellikleri açısından Kurul Kalesi kandilleri ile yalnızca tek bir örnekte benzerlik göstermektedir. Giresun Müzesi örnekleri için bkz. Temür 2019, 311-337.

Katalog

Levha 1

- Katalog No:** 1
Bulutnu No: KK 16 CM 112 - 4
Bulutnu Yeri: Kuzey Teras – Batı Mekân 3 (KTB-M3)
Ölçüler: Uz.: 10 cm, Gen.: 5,5 cm, Yük.: 2,6 cm, Yağ Del. Çapı: 1,5 cm, Burun Del. Çapı: 1,5 cm.
Tanımı: Çift konik profilli, yuvarlak omuzlu, kabartma bantla çevrili küçük diskuslu, ince, uzun ve ok ucu biçimli buruna sahip, düz halka kaideli, kulpsuz kandil.
Hamur ve Yüzey: Kahverengimsi sarı (10 YR 6/6) hamurludur. İç-dış koyu kahverengi (7,5 YR 5/6)⁵³ astarlı ve koyu parlak glazürlüdür. Kil katkısında, yüzeyden siyah kum ve kireç tanecikleri seçilebilmektedir. Burun üzerinde bir, omuzda, diskusun etrafını kuşatan altı adet yunus balığı bezemesi yer almaktadır.
Karşılaştırma: Bruneau 1965, No. 2469, Pl. 13; Drougou 1992, No. 266, Pl. 73; Günay-Tuluk 2003, Pl./Lev. XXIV, 2; Pl./Lev. XXV, 1-2; Bussiére – Lindros Wohl 2017, Cat. 29. Yunus balığı bezemesi: Meriç 2003, Pl./Lev. L, 3; Öztürk 2003, Lev. 15, b-c.
Tarihleme: MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

- Katalog No:** 2
Bulutnu No: KK 16 CP 111 - 34
Bulutnu Yeri: Kuzey Teras – Batı Mekân 7 (KTB-M7)
Ölçüler: Uz.: 9,6 cm, Gen.: 5,6 cm, Yük.: 2,7 cm, Yağ Del. Çapı: 0,9 cm, Burun Del. Çapı: 1,3 cm.
Tanımı: Çift konik profilli, yuvarlak omuzlu, kabartma bantla çevrili küçük diskuslu, ok ucu biçimli buruna sahip, düz halka kaideli, kulp kısmı kırık kandil. Burun üzerinde, ince iki kabartma çizgiyle oluşturulmuş, yağ deliğinden burun deliğine doğru uzanan derin bir kanal yer almaktadır.
Hamur ve Yüzey: Tamamen hamur renginde olan yüzey, devetüyüne yakın kırmızımsı sarı (7,5 YR 7/4) renktedir. Kil katkısında yoğun siyah kum ve az kireç tanecikleri içermektedir. Burundan başlayarak tüm omuzu kuşatan basit çizi bezemeye sahiptir.
Karşılaştırma: Howland 1958, Pl. 49, 666-667; Ephesos IX, Pl. 23, L 95; Kassab-Tezgör – Sezer 1995, Pl./Lev. 404, 420-421; Zhuravlev ve diğ. 2010, 30, No. 423; Bussiére – Lindros Wohl 2017, Cat. 31.

53 Bu çalışmada renk kodları için Munsell Soil Color Charts 2000 yılı basımı kullanılmıştır. Bkz. Munsell Color (Org), Soil Color Charts with Genuine Munsell Color Chips, Grand Rapids, 2000.

- Tarihleme:** MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.
- Katalog No:** 3
- Buluntu No:** KK 13 DM 93 - 2
- Buluntu Yeri:** İç Kale – Sunak Kayası Açık Hava Tapınım Alanı
- Ölçüler:** Uz.: 8 cm, Gen.: 4,7 cm, Yük.: 2,6 cm, Yağ Del. Çapı:1 cm, Burun Del. Çapı:1,1 cm.
- Tanımı:** Çift konik profilli, badem biçimli hafif içbükey halka kaideli ve dikey kulplu kandil. Burun uzatılmıştır ve üzerinde yağ deliğinden burun deliğine doğru uzanan ince bir kanal yer almaktadır.
- Hamur ve Yüzey:** Tamamen hamur renginde olan açık sarımsı kahverengidir (10 YR 6/4). Kil katkısında siyah kum, ufak taşçık ve az kireç tanecikleri içermektedir. Bezemesizdir.
- Karşılaştırma:** Günay-Tuluk 2003, Pl./Lev. XVIII, 3.
- Tarihleme:** MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

Levha 2

- Katalog No:** 4
- Buluntu No:** KK 11 DD 105 - 11
- Buluntu Yeri:** İç Kale – Kapı Koridor
- Ölçüler:** Uz.: 8 cm, Gen.: 4,6 cm, Yük.: 2,5 cm, Yağ Del. Çapı: 1,1, Burun Del. Çapı: 1,1 cm.
- Tanımı:** Çift konik profilli, oldukça küçük ve içbükey diskuslu, badem biçimli halka kaideli ve dikey kulplu kandil. Burun uzatılmıştır ve üzerinde yağ deliğinden burun deliğine doğru uzanan ince, belli belirsiz bir kanal yer almaktadır.
- Hamur ve Yüzey:** Devetüyüne yakın kırmızımsı sarı (7,5 YR 7/4) hamurlu ve kırmızımsı kahverengi (5 YR 4/4) ince astarlıdır. Kil katkısında siyah kum, yoğun kireç, az ufak taşçık ve çok az ince mika tanecikleri içermektedir. Bezemesizdir.
- Karşılaştırma:** Günay-Tuluk 2003, Pl./Lev. XVIII, 3; Pl./Lev. XXIV, 1.
- Tarihleme:** MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

- Katalog No:** 5
- Buluntu No:** KK 17 CS 110 - 84
- Buluntu Yeri:** Kuzey Teras – Batı Mekân 10 (KTB-M10)
- Ölçüler:** Burun Del. Çapı: 1,3 cm, Korun. Yük.: 2,9 cm.

- Tanımı:** Burun ve gövdesinin bir kısmı korunmuştur. Dairesel profilli, kabartma bantla çevrili küçük diskuslu ve sivri burunlu kandil. Üzerinde burun deliğinin her iki yanından başlayarak diskusa doğru uzanan ince ama derin iki kanal yer almaktadır.
- Hamur ve Yüzey:** Açık kırmızı (2.5 YR 6/6) hamurlu kandil, daldırma tekniği ile kırmızı renkte (10 R 5/8) astarlanmış, kaide kısmı yalın bırakılmıştır. Kil katkısında yoğun kireç ve siyah kum tanecikleri içermektedir. Burunda yoğun yanık izleri görülmektedir.
- Karşılaştırma:** Kassab-Tezgör – Sezer 1995, Pl./Lev. 403; Günay-Tuluk 2003, Pl./Lev. XVIII, 3.
- Tarihleme:** MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.
- Katalog No:** 6
- Buluntu No:** KK 16 CZ 107 - 11
- Buluntu Yeri:** İç Kale – Kapı Koridor
- Ölçüler:** Uz.: 7,3 cm, Gen.: 4,2 cm, Yük.: 2,2cm, Yağ Del. Çapı: 1,3 cm, Burun Del. Çapı: 1 cm.
- Tanımı:** Çift konik profilli, düz halka kaideli ve dikey kulplu kandil. Burun uzatılmıştır ve üzerinde yağ deliğinden burun deliğine doğru uzanan ince bir kanal yer almaktadır.
- Hamur ve Yüzey:** Sarımsı kırmızı (5 YR 5/6) hamurludur. Hamur yüzeyde daha koyu (5 YR 4/6) bir görünüme sahiptir. Kil katkısında yoğun ufak taşçık, az siyah kum ve kireç tanecikleri içermektedir. Bezemesizdir.
- Karşılaştırma:** Günay-Tuluk 2003, Pl./Lev. XVIII, 3.
- Tarihleme:** MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

Levha 3

- Katalog No:** 7
- Buluntu No:** KK 13 DI 100 - 1
- Buluntu Yeri:** Kuzey Teras – Batı Mekân 9 (KTB-M9)
- Ölçüler:** Uz.: 7,9 cm, Gen.: 4,6 cm, Yük.: 2,5 cm, Yağ Del. Çapı:1,4 cm, Burun Del. Çapı:1,4 cm.
- Tanımı:** Çift konik profilli, sivri burunlu, badem biçimli halka kaideli, dikey kulplu kandil. Burun uzatılmıştır ve her iki yanında ince, belli belirsiz bir volüt çizgisi yer almaktadır.
- Hamur ve Yüzey:** Açık kahverengimsi gri (2.5 Y 6/2) hamurludur. koyu grimsi kahverengi (10 YR 3/2) astarı kısmen korunmuştur. Kil Katkısında yoğun siyah kum ve kireç tanecikleri içermektedir. Bezemesizdir.

- Karşılaştırma:** Günay-Tuluk 2003, Pl./Lev. XVIII, 3.
Tarihleme: MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.
- Katalog No:** 8
Buluntu No: KK 10 DF 99 - 25
Buluntu Yeri: İç Kale – Batı Mekân 7 (İKB-M7)
Ölçüler: Uz.: 8,7 cm, Gen.: 4,5 cm, Yük.: 2 cm, Yağ Del. Çapı: 1 cm, Burun Del. Çapı: 1,1 cm.
Tanımı: Çift konik profilli, sivri burunlu, badem biçimli halka kaide-
li, dikey kulplu kandil. Burun uzatılmıştır ve her iki yanında
ince, belli belirsiz bir volüt çizgisi yer almaktadır. Omuzda ve
alt gövdede noksanları bulunmaktadır.
- Hamur ve Yüzey:** Kırmızımsı sarı (7.5 YR 6/6) hamurludur. Astarı korunma-
mış olan yüzey tamamen hamur rengindedir. Kil katkısında
yoğun siyah kum, az kireç tanecikleri ve ufak taşçık içermek-
tedir. Bezemesizdir.
- Karşılaştırma:** Günay-Tuluk 2003, Pl./Lev. XVIII, 3.
Tarihleme: MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.
- Katalog No:** 9
Buluntu No: KK 18 CS 112 - 17
Buluntu Yeri: Kuzey Teras – Doğu Mekân 4 (KTD-M4) / Kapatılmış Kült
Alanı
Ölçüler: Uz.: 8,9 cm, Gen.: 4,7 cm, Yük.: 2,5 cm, Yağ Del. Çapı: 1 cm,
Burun Del. Ç: 1.2 cm
Tanımı: Çift konik profilli, kabartma bantla çevrili oldukça küçük ve
içbükey diskuslu, sivri burunlu, badem biçimli halka kaideli,
kulpu kırık kandil. Burun uzatılmıştır ve her iki yanında ince
bir volüt çizgisi yer almaktadır.
- Hamur ve Yüzey:** Devetüyüne yakın kırmızımsı sarı (7.5 YR 7/4) hamurlu ve
koyu kırmızı (10 R 4/6) astarlıdır. Kil katkısında siyah kum
ve kireç tanecikleri içermektedir. Omuzda, diskusun etrafın-
da karşılıklı olarak, kabartma yaprak ve bitki sapı bezemeleri
yer almaktadır.
- Karşılaştırma:** Kassab-Tezgör – Sezer 1995, Pl./Lev. 344; Zhuravlev ve
diğ. 2010, 22, No. 408; 38, No. 435; Zhuravlev – Zhuravleva
2014, 276, Fig. 21.6.
Tarihleme: MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

Levha 4

Katalog No:	10
Buluntu No:	KK 11 DC 103 - 9
Buluntu Yeri:	İç Kale – Batı Mekân 11 (İKB-M11)
Ölçüler:	Uz.: 7,7 cm, Gen.: 4,5 cm, Yük.: 2,2 cm, Yağ. Del. Çapı: 1 cm, Burun Del. Çapı: 0,9 cm.
Tanımı:	Çift konik profilli, sivri burunlu, badem biçimli halka kaideli, kulpu kırık kandil. Burun uzatılmıştır ve üzerinde yağ deliğinden burun deliğine doğru uzanan ince, belli belirsiz bir kanal yer almaktadır.
Hamur ve Yüzey:	Devetüyüne yakın kırmızimsı sarı (7,5 YR 7/4) hamurlu ve hamur renginde ince astarlıdır. Kil katkısında yoğun siyah kum, kireç, az ince mika tanecikleri ve ufak taşçık içermektedir. Bezemesizdir.
Karşılaştırma:	Günay-Tuluk 2003, Pl./Lev. XVIII, 3; Pl./Lev. XXIV, 1.
Tarihleme:	MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog No:	11
Buluntu No:	KK 10 DE 102 - 21
Buluntu Yeri:	İç Kale
Ölçüler:	Korun. Uz.: 6,7 cm, Gen.: 4,5 cm, Yük.: 2,2 cm, Yağ Del. Çapı: 1,1 cm.
Tanımı:	Çift konik profilli, badem biçimli halka kaideli, dikey kulplu kandil. Burun kısmı uçta korunmamış olup, üzerinde yağ deliğinden burun deliğine doğru uzanan ince, belli belirsiz bir kanal yer almaktadır.
Hamur ve Yüzey:	Kırmızimsı sarı (7.5 YR 7/6) hamurludur. Astarı korunmamış olan yüzey tamamen hamur rengindedir. Kil katkısında yoğun siyah kum ve kireç tanecikleri içermektedir. Bezemesizdir.
Karşılaştırma:	Günay-Tuluk 2003, Pl./Lev. XVIII, 3.
Tarihleme:	MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog No:	12
Buluntu No:	KK 17 CS 110 - 85
Buluntu Yeri:	Kuzey Teras – Doğu Mekân 4 (KTD-M4) / Kapatılmış Kült Alanı
Ölçüler:	Uz.: 8,4 cm, Gen.: 4,6 cm, Yük.: 2,2 cm, Yağ Del. Çapı: 0,9 cm, Burun Del. Çapı: 1 cm.

- Tanımlı:** Çift konik profilli, yuvarlak burunlu, düz halka kaideli, kulpu kırık kandil. Burun uzatılmış ve her iki yanında ince bir volüt çizgisi ile bezenmiştir. Volütler burun boyunca uzanarak yağ deliğine ulaşan bir kanal oluşturmaktadır. Diskusu oldukça küçük ve içbükeydir.
- Hamur ve Yüzey:** Açık kırmızı (2.5 YR 6/6) hamurludur. Kırmızı (10 R 5/8) ince astarı alt kısımda yer yer korunmuştur. Kil katkısında yoğun siyah kum ve kireç tanecikleri içermektedir. Yağ deliğini kuşatan kabartma çizgiler ile çevrilidir. Kaidede kabartma olarak işlenmiş stilize artı (+) işareti yer almaktadır.
- Karşılaştırma:** Görsel karşılaştırma örneği tespit edilememiştir.
- Tarihleme:** MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

Levha 5

- Katalog No:** 13
- Buluntu No:** KK 13 CJ 114 - 20
- Buluntu Yeri:** Kuzey Teras – Batı Mekân 9 (KTB-M9)
- Ölçüler:** Uz.: 8 cm, Gen.: 4,7 cm, Yük.: 2,4 cm, Yağ Del. Çapı:1,5 cm, Burun Del. Çapı:1,5 cm.
- Tanımlı:** Çift konik profilli, yuvarlak burunlu, düz halka kaideli, kulpu kırık kandil. Burun uzatılmış ve her iki yanında ince bir volüt çizgisi ile bezenmiştir. Volütler burun boyunca uzanarak yağ deliğine ulaşan bir kanal oluşturmaktadır. Diskusu oldukça küçük ve içbükeydir.
- Hamur ve Yüzey:** Kahverengimsi sarı (10 YR 6/6) hamurludur. Koyu kahverengi (7,5 YR 5/6) astarı belirli kısımlarda çok az korunmuştur. Kil katkısında yoğun siyah kum ve kireç tanecikleri içermektedir. Yağ deliğini kuşatan kabartma çizgiler ile çevrilidir. Kaidede kabartma olarak işlenmiş stilize artı (+) işareti yer almaktadır.
- Karşılaştırma:** Görsel karşılaştırma örneği tespit edilememiştir.
- Tarihleme:** MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

- Katalog No:** 14
- Buluntu No:** KK 10 DD 101 - 42
- Buluntu Yeri:** İç Kale – Batı Mekân 9 (İKB-M9)
- Ölçüler:** Uz.: 9 cm, Gen.: 5,4 cm, Yük.: 3,5 cm, Yağ Del. Çapı: 1 cm, Burun Del. Çapı: 1,3 cm.
- Tanımlı:** Çift konik profilli, yuvarlak omuzlu, kabartma bantla çevrili küçük diskuslu, yuvarlak burunlu, düz halka kaideli, kulpu kırık kandil.

Hamur ve Yüzey: Açık gri (5Y 7/1) hamurludur. Sarımsı kahverengi (10 YR 5/4) astarı yer yer korunmuştur. Kil katkısında siyah kum ve kireç tanecikleri içermektedir. Omuz üzerinde, burundan başlayarak diskusu çevreleyen kazıma çizgilerle oluşturulmuş bitkisel motifler yer almaktadır.

Karşılaştırma: Günay-Tuluk 2003, Pl./Lev. XXVI, 2.

Tarihleme: MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

Katalog No: 15

Buluntu No: KK 18 CS 112 - 63

Buluntu Yeri: Kuzey Teras – Doğu Mekân 4 (KTD-M4) / Kapatılmış Kült Alanı

Ölçüler: Uz.: 8,7 cm, Gen.: 4,6 cm, Yük.: 2,8 cm, Yağ Del. Çapı: 0,9 cm, Burun Del. Çapı: 1,2 cm.

Tanımı: Çift konik profilli, yuvarlak burunlu, badem biçimli halka kaideli, kulpu kırık kandil. Burun uzatılmış ve her iki yanında ince bir volüt çizgisi ile bezenmiştir. Volütler burun boyunca uzanarak yağ deliğine ulaşan bir kanal oluşturmaktadır.

Hamur ve Yüzey: Kırmızımsı sarı (7.5 YR 6/6) hamurludur. Astarı korunmamış olan yüzey tamamen hamur rengindedir. Kil katkısında yoğun siyah kum ve kireç tanecikleri içermektedir.

Karşılaştırma: Kassab-Tezgör – Sezer 1995, Pl./Lev. 413; Günay-Tuluk 2003, Pl./Lev. XVIII, 1.

Tarihleme: MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

Levha 6

Katalog No: 16

Buluntu No: KK 18 CR 114 - 16

Buluntu Yeri: Kuzey Teras – Doğu Mekân 3 (KTD-M3)

Ölçüler: Korun. Uz.: 9,8 cm, Gen.: 7,8 cm, Yük.: 1,8 cm, Yağ Del. Çapı: 1,9 cm, Burun Del. Çapı: 0,8 cm.

Tanımı: Çift konik profilli, diğer örneklerle göre daha büyük ve daha oval formlu, herhangi bir kabartma detayı bulunmayan, düz halka kaideli, kulp kısmı ve burun ucu kırık kandil.

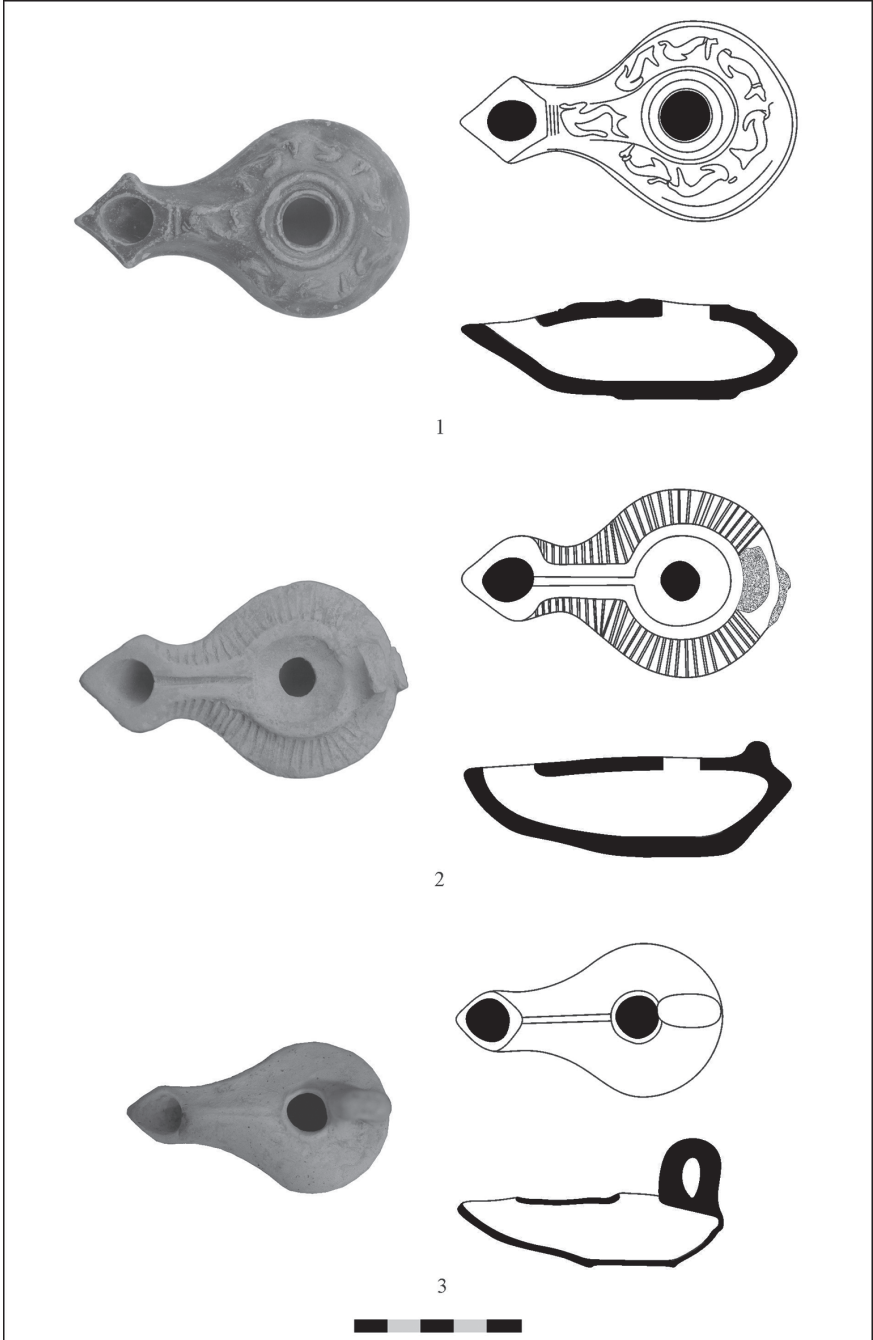
Hamur ve Yüzey: Açık sarımsı kahverengi (10 YR 6/4) hamurludur. Yüzeyde oldukça aşınmış olan astar koyu kırmızımsı kahverengidir (5 YR 3/2). Kil katkısında az siyah kum ve çok az kireç tanecikleri içermektedir. Bezemesizdir.

Karşılaştırma: Görsel karşılaştırma örneği tespit edilememiştir.

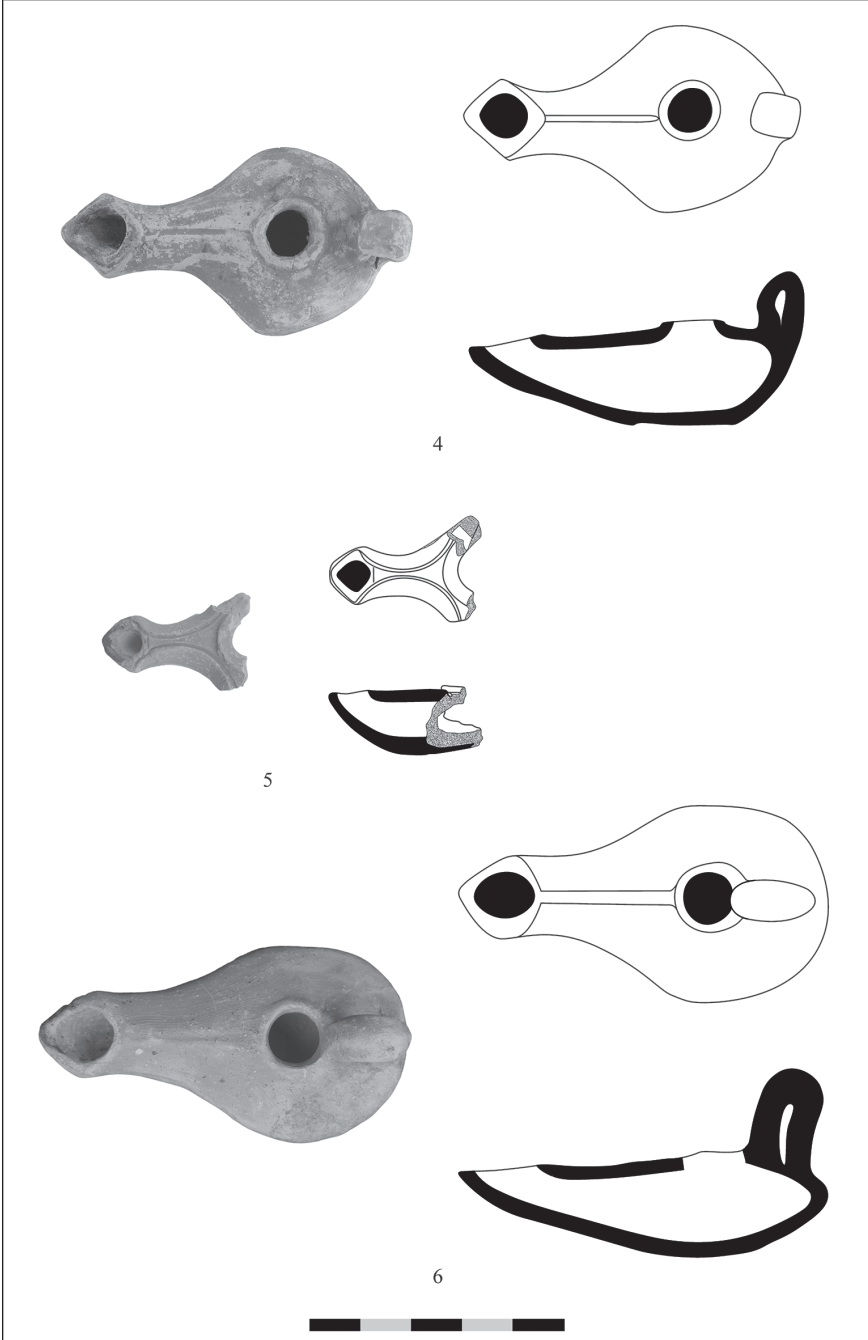
Tarihleme: MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

- Katalog No:** 17
Buluntu No: KK 18 CS 112 - 75
Buluntu Yeri: Kuzey Teras – Doğu Mekân 4 (KTD-M4) / Kapatılmış Kült Alanı
Ölçüler: Gövde Çapı: 10,7 cm, Yük.: 4,2 cm, Yağ Del. Çapı: 2 cm, Burun Del. Çapı: her biri 1 ila 1.3 cm.
Tanımı: Çift konik profilli, oval formlu, çoklu burunlu, düz kaideli, kulplu kısmı kırık kandil. Yan tarafında bulunan burun deliği sayısı 10'dur. Yalnızca delik çıkıntıları korunmuş olan burunların formları belirlenememiştir.
Hamur ve Yüze: Tamamen hamur renginde olan yüze açık kırmızıdır (2 YR 6/8). Kil katkısında yoğun siyah kum ve kireç tanecikleri içermektedir. Omuz üzerinde, iki sıra kabartma şerit arasında tek sıra yiv şeridi yer almaktadır.
Karşılaştırma: Zavoikin – Zhuravlev 2005, 312, Pl. 140, Fig. 3.3; Zhuravlev 2007, 232, Fig. 26 (sol).
Tarihleme: MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

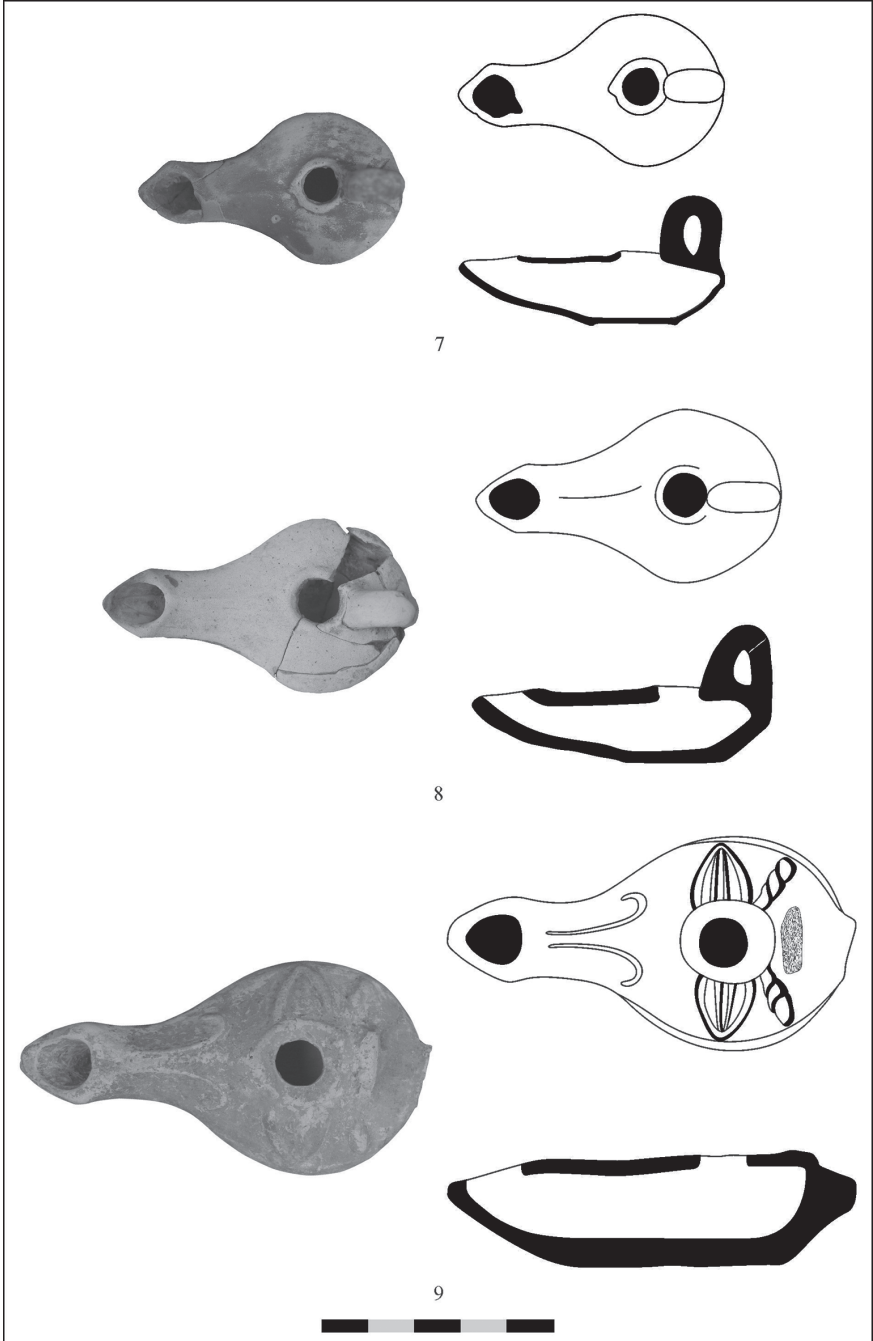
- Katalog No:** 18
Buluntu No: KK 19 CH 116 - 15
Buluntu Yeri: Kuzey Teras
Ölçüler: Korun. Uz.: 5,6 cm, Gen.: 4,4 cm, Yük.: 3,1 cm, Burun Del. Çapı: her biri 0,9 cm.
Tanımı: Yalnızca dört deliği korunmuş olan çoklu burunlu kandilin genel formu tanımlanamamaktadır. Muhtemelen dikdörtgen formlu ve tek kulplu olan kandil, düz kaidelidir.
Hamur ve Yüze: Açık kahverengi (7.5 YR 6/4) hamurlu ve soluk kırmızı (10 R 4/4) ince astarlıdır. Kil katkısında yoğun siyah kum, çok az kireç ve ufak taşçık içermektedir. Üst kısımda üç yatay, iki dikey olmak üzere her bir fitil deliğinin arkasına gelecek şekilde oluşturulmuş derin yivlerle bezenmiştir.
Karşılaştırma: Kassab-Tezgör – Sezer 1995, Pl./Lev. 418-419; Zhuravlev ve diğ. 2010, 170, No. 720; Zhuravlev 2007, 212, Fig. 3.7.
Tarihleme: MÖ 2. yüzyılın sonu - MÖ 1. yüzyılın ilk yarısı.

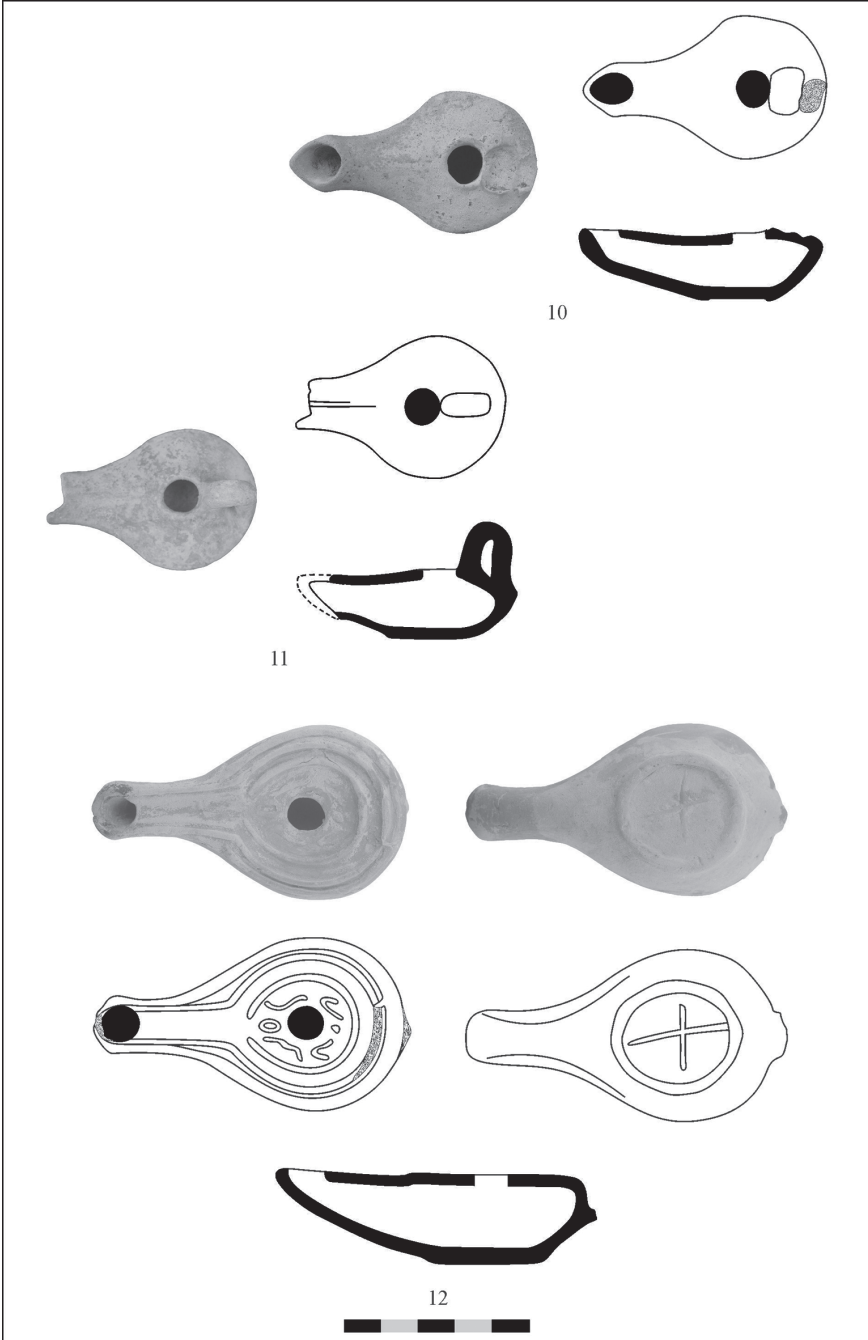
Levha 1.

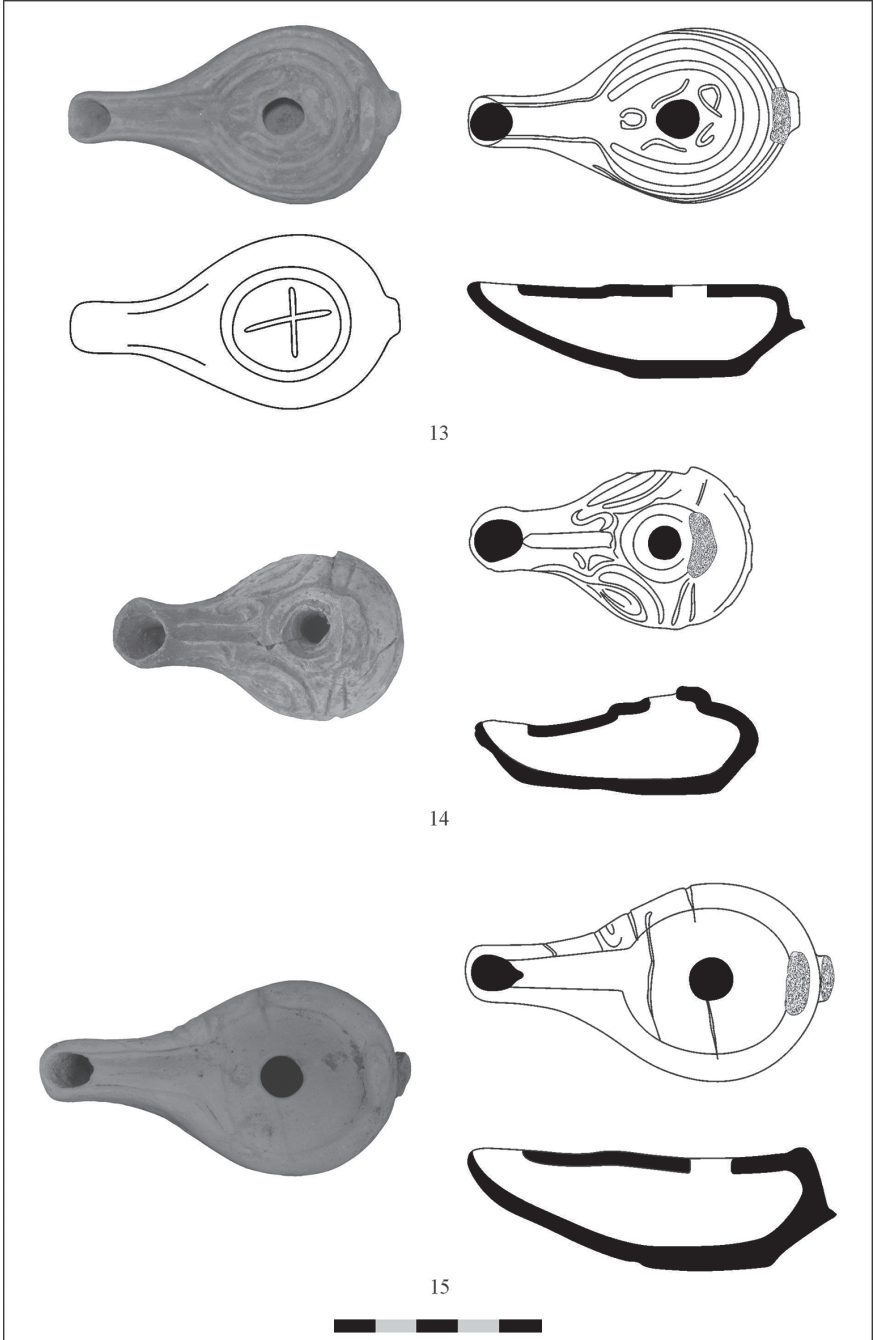
Levha 2.

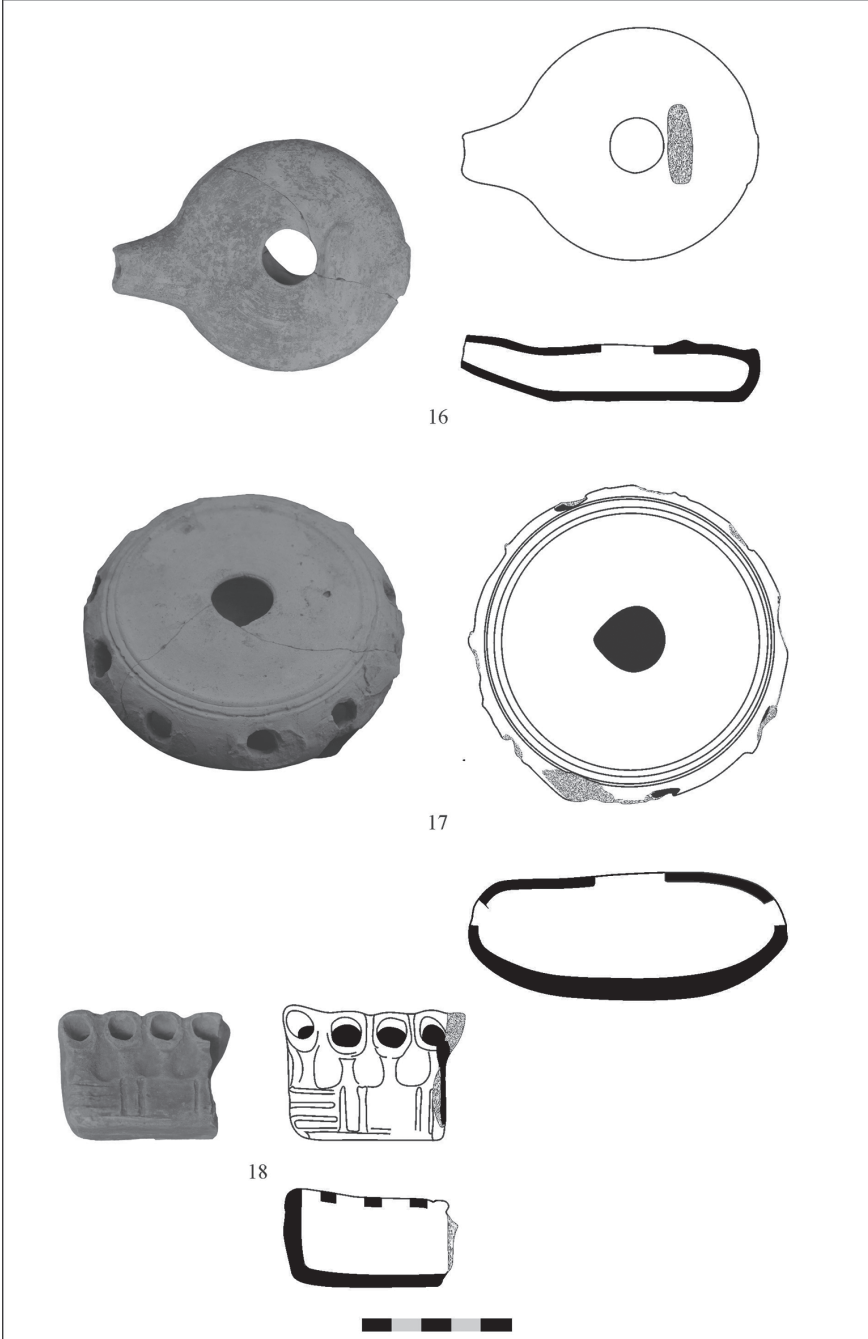
Levha 3.

Levha 4.

Levha 5.

Levha 6.

Kaynakça

Arsen'eva 1988

Arsen'eva, T. M., Svetil'niki Tanaisa, Moskva.

Bailey 1975

Bailey, D. M., A Catalogue of the Lamps in the British Museum, Vol. I: Greek, Hellenistic and Roman Pottery Lamps, London.

Beauchamp Walters 1905

Beauchamp Walters, H., History of Ancient Pottery, New York.

Bruneau 1965

Bruneau, P., Exploration Archéologique de Délos, 26, École Française d'Athènes.

Bulba 2019

Bulba, M., "Kaunos Demeter Kutsal Alanı: Kandiller," Phaselis V, 31-41.

Bussière – Lindros Wohl 2017

Bussière, J., Lindros Wohl, B., Ancient Lamps in the J. Paul Getty Museum, Los Angeles: J. Paul Getty Museum, <http://www.getty.edu/publications/ancientlamps> (Cats. 28-37, 38-43).

Chrzanovski – Zhuravlev, 1998

Chrzanovski, L., Zhuravlev, D., Lamps from Chersonesos in the State Historical Museum, Moscow, Studia Archaeologica 94, Roma.

Çokay 1998

Çokay, S., Antikçağ'da Aydınlatma Araçları, Eskiçağ Bilimleri Enstitüsü Yayınları 10, İstanbul.

Doğan 1982

Doğan, M., Büyük Türkçe Sözlüğü, Pınar Yayınları, İstanbul.

Dolgorukov 1967

Dolgorukov, V. S., "Pozdneantičnoe poselenie na gorodišče Batarejka II", KSIA 109, 116-123.

Drougou 1992

Drougou, S., Excavations in Pella 1957-1964: The Clay Lamps, Athens.

Günay-Tuluk 2003

Günay-Tuluk, G., "İonia Bölgesindeki Hellenistik Dönem'e Ait Kandiller," Les céramiques en Anatolie aux époques hellénistiques et romaines, Actes de la Table Ronde d'Istanbul, 23-24 mai 1996 (ed. C. Abadie-Reynal), Varia Anatolica 15, 17-25, Levha/Planche XVIII-XXVII.

Howland 1958

Howland, R. H. Greek Lamps and their Survivals, The Athenian Agora IV, Princeton.

Kassab-Tezgör – Sezer 1995

Kassab-Tezgör, D., Sezer, T. İstanbul Arkeoloji Müzeleri Pişmiş Toprak Kandiller Kataloğu, Cilt 1: Protohistorik, Arkaik, Klasik ve Hellenistik Dönemler, *Varia Anatolica* 6/2, İstanbul.

Kınal 1969

Kınal, F., “Kaunos Adak Lambaları”, *Belleten*, Cilt XXXIII, Sayı 130, 151-157.

Korpusova 1983

Korpusova, V. N., *Nekropol’Zootoe. K etnokul’turnoj istorii evropejskogo Bospora*, Kiev.

Marčenko 1962

Marčenko, I. D. “Novye dannye ob antičnom svjatilišče vblizi Fanagorii”, 50 let Gosudarstvennogo Muzeja Izobrazitel’nyh Iskusstv imeni (ed. A. S. Puškina), Moskva.

Meriç 2003

Meriç, R., “Efes Devlet Agorası Kuyu Buluntuları: Geç Hellenistik ve Roma Dönemi Seramiği”, *Les céramiques en Anatolie aux époques hellénistiques et romaines, Actes de la Table Ronde d’Istanbul, 23-24 mai 1996* (ed. C. Abadie-Reynal), *Varia Anatolica* 15, 79-81, *Levha/Planche XLVIII-LI*.

Metin 2012

Metin, H., *Kibyra Kandilleri, Atatürk Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne sunulan Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Erzurum.

Metin 2013

Metin, H., “Burdur Müzesinden Plastik Bir Kandil”, *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 5, Sayı 8, 105-109.

Öztürk 2003

Öztürk, N., *Kyzikos Kandilleri, Atatürk Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü’ne sunulan Yayınlanmamış Doktora Tezi*, Erzurum.

Perlzweig 1963

Perlzweig, J., *Lamps from the Athenian Agora, Excavations of the Athenian Agora Picture Book No. 9*, Princeton, New Jersey.

Schäfer 1968

Schäfer, J., *Hellenistische Keramik aus Pergamon, Die Pergamenische Forschungen* 2, Berlin.

Şenyurt – Akçay 2016

Şenyurt, S. Y., Akçay, A., “Kurul Kalesi (Ordu) VI. Mithradates Dönemi Yerleşimi Üzerine Ön Değerlendirmeler”, *Seleucia* 6, 221-248.

Temür 2019

Temür, A., “Giresun Müzesi’nde Bulunan Pişmiş Toprak Kandiller”, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 23/1, 311-337.

Ugarković 2016

Ugarković, M., “Light from the East. Hellenistic Relief Lamps of Eastern Mediterranean Provenance in Dalmatia”, *Roman and Late Antique Lamps: Production and Distribution, Contacts on the Mediterranean*, Proceedings of the International Round Table, Zagreb, 2nd February 2015, *Serta instituti archaeologici*, 5-17.

Ugarković 2017

Ugarković, M., *Illuminating with Style: Mould-made Lamps from the Hellenistic Workshops of Ephesos-new project*, Poster Presentation, Institute of Archaeology in Zagreb.

Waldhauer 1914

Waldhauer, O., *Kaiserliche Ermitage. Die antiken Tonlampen*, St. Petersburg.

Walters 1914

Walters, H. B., *Catalogue of the Greek and Roman Lamps in the British Museum*, London.

Zavoikin – Zhuravlev 2005

Zavoikin, A., Zhuravlev, D., “Lamps from the Sanctuary of Eleusinian Goddesses in Kimmerian Bosphorus”, *Lychnological Acts 1: Actes du 1er Congrès international d'études sur le luminaire antique (Nyon-Genève, 29.IX - 4.X.2003)* (ed. L. Chrzanovski), *Monogr. Instrumentum* 31, Montagnac, 309-311, Pl. 140.

Zaytsev 2002

Zaytsev, Yu. P., “Imported Lamps and Candelabra from Ust’-Alma Necropolis (Crimea, Ukraine)”, *Fire, Light and Light Equipment in the Graeco-Roman World* (ed. D. Zhuravlev), *BAR International Series* 1019, Oxford, 41-59.

Zhuravlev 2002

Zhuravlev, D., “Late Skythian Burial with a Lamp from Belbek IV Necropolis”, *Fire, Light and Light Equipment in the Graeco-Roman World* (ed. D. Zhuravlev), *BAR International Series* 1019, Oxford, 75-80.

Zhuravlev 2007

Zhuravlev, D., "Lighting Equipment of the Northern Pontic Area in the Roman and Late Roman Periods: Imports and Local Production", *The Black Sea in Antiquity: Regional and Interregional Economic Exchanges* (ed. V. Gabrielsen, J. Lund), BSS 6, 209-237.

Zhuravlev – Lomtadze 2007

Zhuravlev, D., Lomtadze G., "Keramičeskie komplekxy ellinističeskogo vremeni iz nekropolya Ol'vii", *ArkheologijaKiiv* 1, 78-91.

Zhuravlev ve diğ. 2010

Zhuravlev, D., Bykovskaya, N., Zheltikova, A., *Catalogues of the Lamps from the Collection of the Kerch Museum, Vol. II, Lamps of the second half of the 3rd century BC - 4th cent. AD, Hellenistic Imported Lamps, Bosporan Hellenistic and Roman Lamps*, Kiev.

Zhuravlev – Zhuravleva 2014

Zhuravlev, D., Zhuravleva, N., "Late Hellenistic Pottery and Lamps from Pantikapaion: Recent Finds", *Pottery, People, and Places: Study and Interpretation of Late Hellenistic Pottery* (ed. P. Guldager-Bilde, M. L. Lawall), BSS 16, 255-286.

Zubar' – Soročan 1984

Zubar', V. M. – Soročan, S. B., "Svetil'niki v pogrebal'nom obrjade antičnyh gorodov Severnogo Pričernomor'ja", *Antičnaja kul'tura Severnogo Pričernomor'ja* (ed. S. D. Kryžickij), Kiev, 147-156.

Seleucia | Sayı X | Mayıs 2020

Artemis Tapınağı ve Altın Sardes'in Kraliçeleri
Queenly Gifts to Golden Sardis and the Temple of Artemis
Fikret K. Yegül
9

İzmir Arkeoloji Müzesi'nden Bir Grup Kilya Figürini
A Group of Kilia Figurines from the Archaeological Museum of İzmir

Barış Gür - Ayşe Füzuran Caman
35

Silifke Müzesi Örnekleri Bağlamında Roma Dünyasında
Cam Çubukların İşlevleri Konusunda Görüş ve Öneriler
*Suggestions and Views About The Functions of Glass Rods in
The Light of Two Examples from The Museum of Silifke*
Emel Erten
57

Niğde, Ulukışla'da Lulua (Lülüve) Kalesi
The Lulua (Lülüve) Castle in Ulukışla, Niğde
Lale Yılmaz - Halil Sözlü
75

Kurul Kalesi Pişmiş Toprak Kandilleri
Terracotta Oil Lamps from Kurul Fortress
Leyla Yorulmaz
97

Elazığ Müzesi'nden Bir Grup Urartu Mühürü
A Group of Urartian Seals from the Elazığ Museum

Pınar Pınarcık - Bilcan Gökce
127

Phokaia'nın Hellenistik ve Roma Dönemi Mezarları ile
Ölü Gömme Gelenekleri
*Burial Customs and Tombs in Hellenistic and Roman Period
Tombs of Phocaea*

Sabri Arıcı
155

Mersin Müzesi'nden Hellenistik Dönem'e Ait Bir
Mezar Steli
*A Grave Stele at the Hellenistic Period from Mersin
Museum*

Ulus Tepebaş - Handegül Canlı
185

Olba'dan Roma Erken İmparatorluk Dönemi Üfleme
Cam Buluntuları

Early Imperial Blown-Glass Finds from Olba
Emel Erten - Emine Akkuş Koçak
201

Pontos Bölgesi Basamaklı Tünellerinin Köken ve
İşlevleri Üzerine Bazı Öneriler
*Some Suggestions on Origins and Functions of the Stepped
Tunnels in Pontos Region*

S. Yücel Şenyurt - Ahmet Emirhan Bulut
227

Bingöl Şerevdin Yaylası'nın Kaya Üstü Resimleri ve
Kaya Altı Yerleşiminin Değerlendirilmesi
*The Evaluation of On-Rock Pictures and Under-Rock
Settings of Bingöl Şerevdin Plateau*

Sırrı Tiryaki
251

Anemurium Nekropol Kilisesi Heraclius Definesi
A Heraclius Hoard in Anemurium Necropolis Church
Kasım Oyarçin - Mehmet Tekocak
269

Kurul Kalesi Kazılarında Ele Geçen Kalıp Yapımı
Kabartmalı Kâseler
The Moldmade Relief Bowls found in Kurul Fortress
S. Yücel Şenyurt - Leyla Yorulmaz
297

Miletos'tan (Ionia) Koç Başlı Saplı Bir Patera
*A Terracotta Handled Patera with Ram Head from Miletus
(Ionia)*

Reyhan Şahin
329

Tarsus Müzesi'nden İki Triglif-Metop Frizi
Two Trygiph-Metope Friezes from the Tarsus Museum
Gamze Evgen
355

Olba Manastırı Kazıları Üzerine Değerlendirmeler
*Some Observations on The Excavation in The Monastery
of Olba*

Murat Özyıldırım
375

Kitap Tanıtımı
Book Review

Roman Architecture and Urbanism - From the Origins
to Late Antiquity

Emel Erten
389

Antik Dönemden Osmanlı Dönemine Smyrna/İzmir
Kemik Objeleri
Halil Özkan
395

ISSN 2148-4120

ISBN 978-605-9636-41-2

9 786059 636414

